

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

ŠPELA HORJAK

POLITIČNO KOMUNICIRANJE NA SPLETU

**Analiza mrežnih oblik političnega komuniciranja na lokalni in državni
ravni v Sloveniji**

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2003

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

ŠPELA HORJAK

POLITIČNO KOMUNICIRANJE NA SPLETU

**Analiza mrežnih oblik političnega komuniciranja na lokalni in državni
ravni v Sloveniji**

DIPLOMSKO DELO

MENTOR: doc. dr. SANDRA BAŠIĆ HRVATIN

SOMENTOR: mag. KRISTINA PLAVŠAK

LJUBLJANA, 2003

1. UVOD	4
2. INTERNET – PROSTOR NOVIH OBLIK POLITIČNEGA KOMUNICIRANJE	6
2.1. KAJ JE INTERNET, ZAKAJ SE JE RAZVIL IN ZAKAJ JE TO MEDIJ NOVIH OBLIK POLITIČNE KOMUNIKACIJE ?	7
2.2. POLITIČNE FUNKCIJE INTERNETA	9
2. 2. 1. <i>Dostop do informacij</i>	10
2. 2. 2. <i>Povezovanje med javnimi uradniki in državljani preko različnih spletnih strani</i>	14
2. 2. 3. <i>Vzpostavljanje forumov za politično razpravljanje</i>	15
3. NOVE PODOBE DEMOKRACIJE	17
3.1. IDEJE O NOVIH OBLIKAH DEMOKRACIJE	17
3.2. IDEJA O »IDEALNEM«, POLITIČNO AKTIVNEM DRŽAVLJANU	21
3.3. VLOGA INFORMACIJSKO KOMUNIKACIJSKIH TEHNOLOGIJ	22
3.3.1. <i>Dostop do informacijsko komunikacijskih tehnologij</i>	24
3.3.2. <i>Način uporabe novih informacijsko komunikacijskih tehnologij</i>	26
3.3.3. <i>Lastništvo in nadzor, problem komercializacije</i>	28
3.4. PARTICIPACIJA IN DELIBERACIJA	28
3.4.1. <i>Računalniško posredovani forumi</i>	29
4. OBLIKE NEPOSREDNE DEMOKRACIJE IN NOV NAČIN POLITIČNE KOMUNIKACIJE V PRAKSI	32
4. 1. NOVE OBLIKE POLITIČNEGA KOMUNICIRANJA NA DRŽAVNI RAVNI	33
4. 1. 1. <i>www.ukonline.gov.uk</i>	33
4. 1. 2. <i>www.gov.si</i>	35
4. 2. NOVE OBLIKE POLITIČNEGA KOMUNICIRANJA NA LOKALNI RAVNI	39
4. 2. 1. <i>Santa Monica Public Electronic Network (PEN)</i>	40
4. 2. 2. <i>De Digitale Stad Amsterdam</i>	42
4. 2. 3. <i>Manchesterski projekt »HOST«</i>	44
4. 2. 4. <i>Gibanje »telecottage« na Madžarskem</i>	45
4. 2. 5. <i>Mestne občine v Sloveniji</i>	48
6. ZAKLJUČEK	56
7. LITERATURA	59

1. UVOD

Internet po svetu in Sloveniji iz dneva v dan pridobiva večje število uporabnikov, ki splet dnevno uporabljajo za surfanje po avtocesti informacij, podob, klepetalnic in mrežnih skupnosti. Zaradi svoje priljubljenosti, interaktivnosti, globalnosti, neomejenosti v načinu uporabe in možnosti mrežnih komunikacij ter skupnosti, internet postaja medij uresničevanja novih oblik političnega komuniciranja in neposredne demokracije. Vendar se hkrati z možnostjo uresničevanja neposredne demokracije razvijajo tudi razprave o tem, kakšne naj bodo te oblike demokracije in kako naj se jih uresničuje.

Tudi Slovenija se s sprejetjem Zakona o dostopu do informacij javnega značaja in razpravami o e-poslovanju ter e-upravi poskuša vključiti med države, ki svojim državljanom preko mreže omogočajo nove oblike političnega komuniciranja; oblike, ki temeljijo na participaciji, takojšnji informiranosti in principu, katerega značilnost je mrežna povezava vlad, vladnih, med vladnih in nevladnih organizacij, organizacije civilne družbe, različne fundacije in ostale organizacije, ki se v mrežo vključujejo z namenom posredovanja vseh informacij, ki jih iščejo državljani in storitev, ki za obiskovalca pomenijo dodano vrednost ter tako posledično razlog, da storitve in informacije poišče on-line. Med države, ki internet izkoriščajo kot sredstvo vzpostavljanja e-držav, e-političnih forumov, e-poslovanja in kot sredstvo, ki ukinja politični elitizem in vzpostavlja agoro državljanov.

Diplomsko delo bo poskušalo odgovoriti na vprašanje ali internet v Sloveniji državljanom res omogoča vključitev v participativne, neposredne oblike demokracije in ali v Sloveniji spletna politična komunikacija temelji na mrežnem principu, kjer se v mrežo združujejo različne vladne, nevladne organizacije in organizacije celotne civilne družbe na državni in lokalni ravni z namenom čim boljšega zadovoljevanja potreb obiskovalcev, potrošnikov, oziroma državljanov. Povezovanje različnih organizacij v mrežo omogoča tudi mrežne oblike komunikacije, saj komunikacija poteka v mreži in tako iskalcu informacij nudi te na vseh nivojih, vključenih v mrežo.

V diplomski nalogi postavljamo naslednje hipoteze:

- uporaba interneta v Sloveniji ne omogoča neposredne demokracije;
- politično komuniciranje preko interneta v Sloveniji ni mrežno komuniciranje;

Za odgovor na postavljene hipoteze bomo v diplomski nalogi opredelili internet kot medij novih oblik politične komunikacije in kot medij, ki v sebi združuje različne politične funkcije. Poleg tega bomo predstavili tudi različne ideje o uresničevanju neposredne demokracije, njihove stične točke in nevarnosti, ki jih vsebujejo za uresničevanje ideala neposredne demokracije. Na osnovi predstavitev primerov iz tujine bomo prikazali kako ti izkoriščajo internet za mrežno komuniciranje in uresničevanje neposredne demokracije na državni in lokalni ravni. Tudi v Sloveniji bomo politično komuniciranje na spletu na državni ravni ovrednotili s pomočjo že narejenih analiz. Za ugotavljanje uporabe interneta na lokalni ravni pa bomo naredili analizo spletnih strani slovenskih mestnih občin, v kateri bomo raziskovali, koliko mestne občine na svojih spletnih portalih uporabljajo različna spletna orodja in ali uporabe teh v resnici omogoča mrežno politično komuniciranje in neposredno demokracijo.

Metodologija v diplomskem delu bo temeljila na pregledu obstoječe literature in sekundarni analizi obstoječih primerov in analiz uresničevanja neposredne demokracije na lokalni in državni ravni, doma in po svetu. Raziskavo spletnih strani slovenskih mestnih občin bomo naredili na osnovi uporabe spletnih orodij, ki jih je v raziskavi uporabe spleta pri slovenskih političnih strankah uporabil Franz (2003:46), ko je raziskoval, koliko so spletne strani slovenskih političnih strank informativno transparentne in namenjene dvo- oziroma večsmernim komunikacijam. Raziskovali bomo, ali spletne strani mestnih občin v Sloveniji vključujejo naslednja spletna orodja: možnost pisanja županu oziroma županji, informacije o organizaciji občine, prisotnost sporočil za javnost in razporeda dogodkov, možnost vključiti se v razpravo, ali spletna stran vsebuje iskalnik, ali je redno vzdrževana ter ali spletna stran omogoča povezavo z občinsko upravo in kaj prisotnost teh orodij pomeni za uresničevanje novih, bolj neposrednih oblik demokracije ter komuniciranja na principu mrež.

2. INTERNET – PROSTOR NOVIH OBLIK POLITIČNEGA KOMUNICIRANJE

Uporaba interneta je v zadnjih letih skokoviti narasla. Kot navaja Davis, je v Ameriki tako njegova uporaba med letom 1996, ko ga je uporabljajo 46 milijonov Američanov, do leta 1998 narasla toliko, da naj bi ga v tem obdobju uporabljal že vsak drugi Američan (Ferfila in Kos, 2002:219).

Internet tudi v Sloveniji doživlja razcvet in postaja vedno bolj priljubljen med uporabniki. Projekcija RIS (<http://www.ris.org/indikatorji/projekcije.html>, 26. 9. 2003) kaže, da »v zadnjem letu število uporabnikov interneta narašča po najbolj optimističnem scenariju. Napoved o 540,000 uporabnikih, kar naj bi po ocenah srednjega scenarija iz junija 2001 Slovenija dosegla šele v juniju 2002, je bila namreč presežena že v marcu 2002. Če se bo Slovenija še naprej gibala po optimističnem scenariju, bo v juniju 2003 že 740,000 aktivnih uporabnikov interneta, junija leta 2006 pa več kot 1.2 mio uporabnikov interneta in ne samo 960,000 kot je bilo po srednjem scenariju predvideno v projekcijah iz leta 2001«.

S širitvijo priljubljenosti pri uporabnikih internet postaja množičen medij, ki zaradi svojih značilnosti kot so po mnenju Hague in Loaderja (1999: 6): interaktivnost, globalnost mreže, svoboda govora, svoboda povezovanja, oblikovanje in posredovanje informacij, izziv uradnim virom in zlom nacionalnih ter državnih identitet postaja medij, ki omogoča nove oblike političnega komuniciranja. Te oblike niso namenjene političnemu komuniciranju preko spleta v smislu oglaševanja idej in podob politike na državni in lokalni ravni, ampak predvsem oblikam, ki omogočajo državljanom, da se aktivno vključijo v politični proces, da so o političnih zadevah takoj in neselektivno obveščeni oziroma da so državljanom vse informacije javnega značaja na razpolago preko interneta. Poleg tega nove oblike politične komunikacije temeljijo na ideji posredovanja povratnih informacij med državljani in vladami, delovanju vlade preko spleta v obliki mrežnih povezav, ki državljanom omogočajo lažji dostop do urejanja zadev na vseh področjih njegovega življenja; pri urejanju dokumentov ob potovanju v tujino, ob rojstvu novega družinskega člana, snovanju novega podjetja, svetovanju na področju izpolnjevanja davčne napovedi ali ob vlogi prošnje za državno štipendijo za izobraževanje.

Preden smo lahko prepričani, da je internet res medij, ki omogoča nove oblike političnega komuniciranja, je smiselno, da se vprašamo, kaj sploh je internet, zakaj se je razvil, kaj v njegovem razvoju je vplivalo na njegovo priljubljenost med uporabniki in zakaj se zdi najprimernejši medij za uresničevanje novih oblik političnega komuniciranja.

2.1. KAJ JE INTERNET, ZAKAJ SE JE RAZVIL IN ZAKAJ JE TO MEDIJ NOVIH OBLIK POLITIČNE KOMUNIKACIJE ?

Na vprašanje kaj je internet bi v skupini ljudi naleteli na množico različnih odgovorov. Federal Networking Council (1995) pa internet interpretira kot:

- globalno omrežje računalniških sistemov, ki komunicirajo in izmenjujejo informacije, datoteke, programe in naloge preko standardov, protokolov;
- vsi računalniki z dostopom v javno telekomunikacijsko omrežje, ki uporabljajo komunikacijski protokol TCP/IP;
- mednarodna skupnost ljudi, ki komunicirajo in izmenjujejo informacije. Z vidika njegovih uporabnikov je internet zbirka virov (oseb), informacij in multimedije;
- globalni komunikacijski sistem, ki povezuje milijone ljudi in jim omogoča pošiljanje sporočil po elektronski pošti. Živo komuniciranje z osebami po svetu (irc), termalski dostop do oddaljenih računalnikov (telnet), prenašanje datotek (ftp), dostop do strežnikov za WWW, sodelovanje v diskusijskih skupinah,...;

Ravno identiteta interneta, kot ga definira Federal Networking Council nakazuje nov prostor politične komunikacije, ki je globalna, mrežna, pomeni skupnost ljudi, ki med seboj komunicirajo, si izmenjujejo mnenja in stališča, iščejo odgovore na vprašanja ter rešitve problemov. Predvsem pa je to globalno omrežje računalnikov tudi neka nova oblika globalne skupnosti, v okviru katere posamezniki dnevno zadovoljujejo svoje potrebe, po informiranosti, izobraževanju, svoje potrošniške in politične potrebe ter socialne potrebe, saj omogoča druženje s komerkoli in kjerkoli.

Zanimivo je, da je internet tudi nastal zaradi potrebe omogočiti lažje in boljše raziskave ter zadovoljiti potrebe po izmenjavi vojaških raziskovalnih podatkov med znanstveniki in raziskovalci, ki so bili geografsko ločeni. Tako je nastalo omrežje ARPANET, omrežje, ki se

je v začetku 70. let prejšnjega stoletja razvilo v vojaške namene. Prav prvotna vojaška funkcija interneta je narekovala razvoj, ki je deloval na načelu, da uničeni del ne more prizadeti celote, kar je vplivalo na decentraliziranost in strukturo enakovrednih vozlišč in omogočilo razvoj mrežne komunikacije (Krnc, 2002:42).

Kot ugotavlja Krnc (*ibid.*), je pomemben datum za popularizacijo interneta 16. 7. 1987, ko se je internet prvič odprl širši javnosti. Tega dne je Freenet iz Clavelanda ponudil on-line dostop pod okriljem SOPAC (Society for Public Access Computing) (Zakon, 99). Od leta 1987 se je vedno več držav priključilo omrežju NSFNET, med drugimi tudi Slovenija leta 1992 v okviru ARNES (Academic and Research Network of Slovenia) – akademska in raziskovalna mreža Slovenije.

V 90. letih prejšnjega stoletja je Tim Berners – Lee ustvaril svetovni splet (World Wide Web) kot sistem, ki združuje vizualne, glasovne in pisne informacije. Svetovni splet je postal avtocesta informacij, kjer lahko uporabnik poišče informacije iz kateregakoli področja, si pogleda film, posluša glasbo, preko spleta nakupuje, posluje,... in sodeluje pri različnih diskusijah (Jones, 1998:xv).

Svetovni splet je dosegljiv vsakemu posamezniku, ki ima doma telefonski priključek, modem in računalnik. Nanj se lahko priključi vsak posameznik brez kakršnih koli zakonskih omejitev, vse kar mora plačati je cena telefonskih impulzov, ki jih porabi po brskanju po spletu in/ali naročnino ponudniku internetnih storitev. Poleg telefonskega priključka je dostop do interneta omogočen preko optičnega kabla, ki je nameščen preko kabelske televizije.

Internet je postal medij novih oblik politične komunikacije zaradi enostavne uporabe, enostavne priključitve, ki je vplivala na množično uporabo medija, njegove globalnosti in delovanja na principu vozlišč, kar omogoča mrežno obliko komuniciranja. Pomembna za razvoj novih oblik političnega komuniciranja je tudi interaktivnost medija, ki omogoča dvo-ali večsmerno komunikacijo in tako bolj participativne oblike političnega komuniciranja.

Popularnost in razvoj interneta sta sprožila številne razprave o tem, kakšne oblike politične komunikacije ta medij omogoča in katere so njegove glavne politične funkcije.

2.2. POLITIČNE FUNKCIJE INTERNETA

Razvoj in množično uporabo interneta so nekateri avtorji videli kot sredstvo, ki bo imelo revolucionaren vpliv na razvoj novih, bolj participativnih oblik demokracije. Internet so nekateri avtorji videli kot »revolucionarno odkritje«, enakovredno izumu tiska. Politilog Ithel de Sola Poll je tako elektronsko demokracijo, katere osrednji del je prav internet, razglasil za najvišjo stopnjo v razvoju človeške in družbene komunikacije – kot nadgradnjo govora, pisanja, tiska in radijskega ter televizijskega poročanja. Kot ugotavljajo Corado, Firestone in Sclove naj bi prišlo »do položaja od »obdobja internetne demokracije« do »net državljanov«, kot prebivalcev nove politične ureditve; internet naj bi bil sredstvo za vzpostavitev resnične neposredne demokracije, v kateri bi državljani lahko odločali o tekočih težavah prek nenehnih elektronskih referendumov« (Ferfila in Kos, 2002:219).

Predvsem v Ameriki je bil razvoj interneta, in z njim posredno možnost razvoja novih oblik demokracije, predmet številnih razprav. Kot navajata Johnson in Nissenbaum (*ibid*:226), se je v razprave vključil tudi takratni ameriški podpredsednik Al Gore, ki je kot internetni govornik takratne Clintonove vlade govoril o že skoraj o »internetnih nebesih«, ki naj bi na novo opredelila odnose med ljudmi, rešila številne resne, politične in gospodarske probleme, razširil participativno demokracijo, v kateri bo vsakdo, ki bo hotel, imel svojo besedo.

Vsi omenjeni avtorji vidijo v internetu medij neposredne demokracije, ki ruši ovire in prepreke med državljani in njihovimi vladami. Vendar neposredna demokracija ne pomeni samo možnosti participacije v procesu političnega delovanja, ampak tudi transparentno politično komunikacijo delujočih političnih elit. Predvsem pa pomeni informiranost javnosti o vseh zadevah javnega pomena, ki je nujno potrebna, da je participacija državljanov na kakovostni ravni in ne pomeni samo sodelovanje ampak tudi delovanje v političnih odločitvah.

Kot pravi Adams, je »vlogo interneta v političnem diskurzu šele potrebno določiti. Kot nov medij bo morda pomembno pomagal pri uresničevanju idealov demokracije s promocijo participacije med državljani ne glede na socialno, ekonomsko, rasno in etnično dispozicijo. V trenutni situaciji namreč o političnih zadevah v imenu javnosti govori le majhen segment le-teh. To so predvsem politične in medijske elite ter razmeroma malo politično aktivnih ljudi. Množični mediji naj bi dosegli tudi tiste, ki so slabo zastopani v družbi, in jih enakovredno

vpletli v politične procese ter omogočili precizne, kakovostne diskusije o določenih temah. Internet predstavlja bogat vir informacij in s tem možnost za večjo informiranost državljanov. Politika postaja tako bolj zanimiva in dosegljiva tudi neelitam. Internet naj bi presegel neenak dostop do združevanja, ki ogroža popolno demokracijo, povezal naj bi vsakogar z vsakim in na ta način zanimal vse hierarhije. Največji privrženci internet celo enačijo z »življenjskim eliksirjem demokracije« in napovedujejo elektronsko demokracijo brez politikov.« (Petrin in Prusnik, 2002:60-61)

Davis in Oownova (Oblak, 2003:58) poudarjata, da internet omogoča vsaj štiri politične funkcije, ki so nujno potrebne za zagotavljanje neposrednih oblik demokracije:

- dostop do novic in političnih informacij, od katerih številne doslej niso bile dostopne na tako preprost način;
- povezovanje med javnimi uradniki in državljani preko različnih spletnih strani;
- vzpostavljanje forumov za politično razpravljanje,
- zbiranje stališč in ocenjevanje javnega razpoloženje, pri čemer je mogoče takojšnje delovanje in odziv na dogodke oziroma stališča;

2. 2. 1. Dostop do informacij

Dostop do novic in političnih informacij, od katerih številne doslej niso bile dostopne na tako preprost način, je po mnenju OECD (OECD, 2001) prvi pogoj za gradnja močnih pravnih, političnih in institucionalnih okvirjev. Dostop do informacija pomeni, da državljani informacijo hitro najdejo in da je baza podatkov/informacij urejena potrošniku prijazno ter da je informacija napisna v obliki, ki je razumljiva za splošno javnost. Prav uporaba interneta pri zagotavljanju dostopa do informacij državljanu omogoča, da informacijo najde hitro, kadarkoli in kjerkoli. Posredovanje informacij državljanom preko spleta je zaradi njegovih lastnosti kot so časovno in prostorsko neomejen dostop in premagovaje različnih birokratskih ovir (informacije lahko preko interneta iščemo doma) tako postalo lažje in državljanu prijaznejše.

V Sloveniji vprašanje dostopa do informacij javnega značaja ureja Zakon o dostopu do informacij javnega značaja¹. Zakon je bil sprejet z namenom, da bi boljše informiral državljane, jim omogočal lažje vplivanje na javne zadeve in zaradi večje transparentnosti delovanja javne uprave. Zakon ureja postopek, ki vsakomur omogoča prost dostop do informacij javnega značaja, s katerimi razpolagajo državni organi, organi lokalnih skupnosti, javne agencije, javni skladi in druge osebe javnega prava, nosilci javnih pooblastil in izvajalci javnih služb. Iz tega je razvidno, da so zavezanci za posredovanje podatkov vsi državni organi, vsi občinski organi, vse druge osebe javnega prava, izvajalci ne- in gospodarskih javnih služb ter nosilci javnih služb. Zakon tudi določa, da so informacije javnega značaja državljanom dosegljive preko interneta v obliki katalogov informacij, brezplačno. Na internetu so tako dosegljiva prečiščena besedila predpisov, programi, strategije, stališča, mnenje, študije in drugi podobni dokumenti. Dosegljive morajo biti predloge predpisov, programov, strategij in drugi podobni dokumenti. Objavljene morajo biti vse objave in razpisana dokumentacija v skladu s predpisi, ki urejajo javna naročila, kar naj bi predvsem vplivalo na transparentnost političnega delovanja. Državljanom morajo biti na spletu dosegljivi podatki o upravnih storitvah in druge informacije javnega značaja. Za dosegljivost vseh ostalih informacij mora državljan na državno upravo naslovit zahtevek.

Vendar dostopnost do informacije preko spleta še ne pomeni bolj transparentnega političnega komuniciranja, ker je ta odvisna predvsem od kvalitete dostopnih informacij. Posredovanje informacij preko interneta ne sme pomeniti priložnosti za samooglaševanje, manipuliranje in zavajanje javnosti.

Študija, ki sta jo naredila Nixson in Johansson (1999:136-153), opozarja na omenjeno problematiko posredovanja informacij preko interneta. Avtorja sta v svoji študiji analizirala spletne strani šestih norveških in šestih švedskih političnih strank. Švedsko in Norveško sta si izbrala, ker imata ti dve državi med vsemi članicami Evropske unije največ uporabnikov in lastnikov računalnikov. Namen študije je bil raziskati spremembe v organizaciji in urejenosti političnih strank, komuniciranje političnih strank, proces volitev in prisotnost diskurzivne demokracije. Komuniciranje spletnih strank in možnost diskurzivne demokracije sta raziskala na osnovi pregleda spletnih strani izbranih političnih strank. Spletne strani sta pregledala na osnovi metodologije, ki je vsebovala: jasnost informacij, možnosti javne diskusije, prisotnost

---

¹ Zakon o dostopu do informacij javnega značaja, ur. l. RS, št. 24/2003 je stopil v veljavo 22. 3. 2003.

klepetalnice, informacije v tujem jeziku in vsebovanje medijev ter publikacij. Pri analizi kvalitete objavljenih informacij sta ugotovila, da je kvaliteta informacij na predstavitvenih spletnih straneh vprašljiva. Informacije so bile ali preveč zapletene ali pa preveč enostavne. Avtorja sta izpostavila tudi problem selekcije izbire informacij (kdo je tisti, ki odloča, da se neka zadeva objavi in problem filtriranja objavljenih informacij) in pogled na predstavitvene strani kot medij, kjer so javnosti posredovane tiste informacije, ki jih ostali mediji niso hoteli objaviti in tako internet izkoristile predvsem za medij samooglaševanja.

Poleg tega grožnja za uresničevanje »internetnih nebes« predstavlja tudi komercializacija interneta in vedno številnejši poskusi držav, da uvedejo cenzuro na internetu. Samocenzura pri posredovanju državnih informacij že obstaja. Verjetno internet ne bo sprožil politične revolucije, ampak ga bodo tako v ZDA kot v Sloveniji nadzirali tisti politični igralci, ki imajo v rokah tudi druge množine medije. Javnost bo sicer lažje izražala svoje interese in oblikovalci politik se bodo morali nanje hitreje odzivati, vendar pa bodo politične elite še naprej oblikovale javno mnenje in sprejemale politične odločitve. Tudi informacije, ki jih bo javnost dobivala elektronsko, bodo prišle iz bolj ali manj istih virov kakor doslej. Politične novice in informacije se danes oblikujejo v soočanju uradnih institucij, interesnih skupin in medijev. Tako bodo nastajale tudi internetne politične vsebine (Ferfila in Kos, 2002:219).

Politično funkcijo interneta, ki se nanaša na dostop do informacij je potrebno razumeti v okviru objektivnih, kvalitetnih informacij in dostop do relevantnih informacij. Informacije dostopne na internetu se morajo zavedati pomena varovanja osebnih podatkov.

- **Pomen objektivnih informacij:**

Pomembna vloga interneta pri pridobivanju objektivnih informacij se je pokazala v primeru srbskega radia B92 v času srbskih protestov proti Miloševiću. Radio B92, ki je bil v tistem času v Srbiji edini neodvisni medij, ki je srbskim državljanom posredoval objektivne, politično neodvisne informacije, zaradi česar mu je tedanja oblast prepovedala oddajanje. Radio B92 je ob prepovedi oddajanja pridobil še večji krog poslušalcev, ki so ga lahko spremljali preko interneta. Internet je tako v času srbskih protestov proti Slobodanu Miloševiću postal edini medij, ki je srbskim državljanom omogočal dostop do nevladnih, necenzuriranih informacij. Podobno vlogo je odigral v času konfliktov na Kosovu, ko je služil kot prostor debat in informacij, ki so bile v nasprotju s prevladujočo politično propagando

oblasti v Srbiji (Spasov, 2003:7). Kot poudarja Bačević (Spasov, 2003:8), »obstaja pomembna soodvisnost med demokratičnimi pogledi civilne družbe in novimi informacijskimi tehnologijami : zagovorniki pogledov, ki so v nasprotju z uradno priznanimi, se večkrat in bolj spretno poslužujejo alternativnih virov informacij in interneta.« Podobno se je v Sloveniji pokazalo ob vprašanju vstopa Slovenije v NATO, ko je bilo uradno državno mnenje za vstop v NATO in je s ciljem zagotavljanja podpore pri volivcih oblikovala tudi odmevno medijsko akcijo, so se nasprotniki vstopa Slovenije v NATO poslužili ravno teh - alternativnih virov informacij in interneta.

- **Pomen kvalitetnih informacij**

OECD posveča veliko pozornosti kvaliteti informacij, ki jih države članice posredujejo državljanom. Kot ugotavlja združenje, nekatere članice kvaliteti informacij posvečajo precej pozornosti. Tako je Velika Britanija izdelala priročnik za uradne institucije, ki govori o tem, na kak način naj bodo oblikovane vladne spletne strani. Danska vladne spletne strani letno pregleda in izda poročilo o kvaliteti teh strani. Švica je celo izdelala kriterije, ki jih morajo upoštevati vladne strani pri posredovanju informacij: informacije na spletni strani morajo biti zanesljive, uporabne, popolne, objektivne in lahke za dostop (OECD, 2001:56).

- **Pomen ažurnih informacij**

Pomen ažurnih informacij je povezan z idejo, da internet, kot pravijo Hale, Musso in Weare (1999:97), pomaga pri reševanju ene od ovir uresničevanja neposredne demokracije, to je nezadostna izobrazba in informiranost državljanov o političnih zadevah. Ravno internet naj bi s svojo politično funkcijo pomoči pri pridobivanju informacij in omogočanju dostopa do novic in političnih informacij, ki prej niso bile dostopne na tako preprost način, pomagal državljanom izobraževati o političnih zadevah. Vendar mora izobrazba temeljiti na najbolj »svežih« podatkih, če se želi posameznik na osnovi pridobljenih znanj aktivno in kompetentno vključevati v procese političnih odločitev.

- **Varovanje osebnih podatkov**

Dostop do informacij preko interneta za seboj prinaša tudi negativne posledice, ki se kažejo predvsem v vdoru v zasebnost posameznika in v vprašanju zakonitosti prostega posredovanje

osebnih podatkov. Zato je nujno zakonska regulacija na področju javne dosegljivosti podatkov in informacij.

2. 2. 2. Povezovanje med javnimi uradniki in državljani preko različnih spletnih strani

Internet omogoča, da državljani preko spletne pošte dosežejo svoje politične predstavnike, javne uradnike in tiste, ki na druge načine niso dosegljivi. Vendar se je potrebno zavedati, da je politična funkcija interneta povezovanje med javnimi uradniki in državljani preko različnih spletnih strani tesno povezano s funkcijo dostopa do informacij, saj je informiranost o zadevi temeljni pogoj, da se državljan lahko obrne na javnega uradnika v zvezi s to zadevo ali s vprašanjem oziroma predlogom kako stvar izboljšati. Državljan se mora na uradnika obračati samozavestno, z občutkom, da ve kaj želi od osebe na katero se obrača, če želi od te osebe dobiti želeni odziv in se tako počutiti povezanega s to osebo. Občutek povezanosti med državljani in njihovimi predstavniki lahko veliko prispeva k premagovanju politične nezainteresiranosti in s tem k uresničevanju »močne« demokracije.

Kot pravi Vreg (2001:19) »lahko internet pomaga tudi zmanjševati razdaljo med politiki in državljani in s tem pozitivno vpliva na zadovoljstvu državljanov s političnim delovanjem svojih predstavnikov«. Ta ugotovitev je skladna z raziskavo (Vreg, 2001), v kateri so raziskovalci ugotavljali, da obstaja zveza med političnim zadovoljstvom s političnim sistemom in politično razdaljo. »Politična razdalja je praznina, ki jo ima volivec v zvezi z vrsto bistvenih vsebin (blaginja, okolje, kultura, zakon in red) ter politiko vlade. Politična razdalja je merilo zadovoljstva z vladno politiko. Raziskave politične razdalje in zadovoljstvom s sistemom v osmih državah zahodne Evrope v letih 1979 in 1983 so pokazale, da je le majhen odstotek ljudi zadovoljen z načinom, kako deluje demokracija v njihovi državi. Največ državljanov je občutilo, da je precejšnja razdalja med njimi in vlado. Internet naj bi to razdaljo zmanjševal (*ibid.*:19-20). Kar dokazuje trditve Hale, Musso in Weare (1999:97), da internet pomaga reševati problem občutka nepovezanosti med državljani in njihovimi predstavniki, ki ga državljani velikokrat očitajo reprezentativnim oblikam demokracije.

Dvosmerna komunikacija med državo in državljani predstavlja nove možnosti krepitve odnosov z državljani, ker omogoča, da se državljani aktivno vključijo v procese političnega

odločanja in da politična odločitev postane del celotne družbe in ne samo politične elite. Vendar kljub priložnostim, ki jih prinaša uporaba interneta, OECD ugotavlja, da še vedno premalo njenih članic uporablja te tehnologije v namene dvosmerne komunikacije. Med tistimi, ki jo, so najuspešnejše Nizozemska, Norveška in Švedska (OECD, 2001:56). Za stik z državljani države najpogosteje uporabljajo spletne strani in elektronsko pošto, različne spletne portale in klepetalnice. Slednje so se med članicami OECD izkazale za dokaj uspešne, saj so z sodelovanjem višjih uradnikov pri državljanih naletela na veliko zanimanje. Tako Danski minister za manjšine mesečno klepeta z državljani in jim pomaga reševati probleme. Evropska unija je celo razvila sistem, ki omogoča večjezično klepetanje s predstavniki Evropske komisije. Francija je leta 1999 razvila vladni portal, ki državi in državljanom omogoča, da izražajo mnenja in predloge o pomembnejših tekočih političnih zadevah (OECD, 2001).

Vendar tudi dvosmerna komunikacija v sebi skriva pasti, ki lahko pripeljejo do nezadovoljstva državljanov. OECD (*ibid*) opozarja, da je za kvalitetno izvedbo orodij, ki omogočajo državi dvosmerno komunikacijo z državljani, nujno potrebno izobraževanje državnih uslužbencev in informiranost državljanov o političnih zadevah. Poleg tega se morajo države zavedati, da imajo državljani z razvojem tehnologij vedno večja pričakovanja, predvsem kar se tiče takojšnjega odgovora, dostopa do želene osebe in da lahko uporaba novih informacijskih tehnologij, če ne zadovolji velikih pričakovanj državljanov, prinese tudi negativne posledice. Te posledice se lahko kažejo predvsem v nezadovoljstvu državljanov in poslabšanju odnosov med njimi in državo. Vsekakor pa možnost povezave med državljani in njihovimi predstavniki omogoča uresničevanje neposrednih oblik demokracije, ki temeljijo tudi na tem, da državljani svojim predstavnikom lahko posredujejo povratne informacije o tem, kako vladne odločitve vplivajo na življenje »navadnega« državljana.

2. 2. 3. Vzpostavljanje forumov za politično razpravljanje

Internet je zaradi svoje interaktivnosti, globalnosti in mrežne oblike delovanja idealen medij za vzpostavljanje forumov za politično razpravljanje. Spletni forumi so eden od načinov aktivnega vključevanja državljanov v politične odločitve, seveda ob pogoju, da je deliberacija kvalitetna in se ne sprevrže v obmetavanje z žaljivkami nasprotno mislečega in da rezultate tovrstnih razprav predstavniki ljudstva upoštevajo v svojih političnih delovanjih.

Predvsem pa lahko vzpostavljanje spletnih forumov pomaga reševati problem politične apatičnosti med državljani. Kot pravi Barber »so ljudje politično apatični, ker so nemočni in ne nemočni, ker bi bili apatični« (Hale, Musso in Weare, 1999: 98). Ravno internet naj bi s funkcijami, ki državljanom omogočajo aktivno vključevanje v politični proces (sodelovanje pri posvetovanju in deliberaciji, sodelovanje pri odločanju), državljanu dajal moč in s tem občutek družbene in politične odgovornosti. Te funkcije naj bi aktivno vlogo odigrala predvsem na lokalni ravni, kjer bi gradile politične skupnosti, v katerih bi državljani razpravljali o političnih zadevah in se aktivno vključevali v proces političnega odločanja in delovanja na lokalni ravni. V praksi naj bi se to uresničevalo v obliki spletnih klepetalnic in pospeševanju komunikacije med državljani (*ibid*: 100).

2. 2. 4. Zbiranje stališč in ocenjevanje javnega razpoloženja, pri čemer je mogoče takojšnje delovanje in odziv na dogodke oziroma stališča

Četrta politična funkcija se nanaša pridobivanje povratnih informacij o tem, koliko so z delovanjem oblasti zadovoljni državljani, kaj bi bilo po njihovem mnenju boljše in kako bi to lahko dosegli. Ta funkcija je uresničljiva, če politične elite ob svojem komuniciranju preko interneta uresničujejo vse tri naštetih politične funkcije interneta: dostop do informacij, omogočanje povezave med državljani in njihovimi predpostavki ter vzpostavljanje političnih forumov, kajti le v primeru doslednega uresničevanja teh političnih funkcij interneta, ta lahko služi kot sredstvo uresničevanja neposredne demokracije, kjer mnenje, stališče, pogled, predlog in pobuda »navadnega« državljan šteje in se odraža v konkretnih posledicah političnih odločitev. Šele z uresničevanjem tudi te politične funkcije interneta lahko o internetu govorimo kot o mediju novih oblik demokracije.

Uresničevanje vseh štirih političnih funkcij interneta pa pomeni uresničevanje ideala »močne« demokracije. Ideala, ki v sebi združuje najboljše prvine modela participativne in reprezentativne demokracije. »Močna« demokracija naj bi vsakemu posamezniku omogočala možnost aktivne vključitve v proces sprejemanja političnih odločitev, posameznikom naj bi omogočala dostop do svojih volilnih predstavnikov in do informacij, ki jih posameznik potrebuje, da se lahko v proces sprejemanja političnih odločitev vključi kot enakovreden dobro informiran partner. Poleg tega pa vlade ne bi ostale brezbrizne do povratnih informacij, ki jih z novimi oblikami politične komunikacije dobijo od državljanov.

3. NOVE PODOBE DEMOKRACIJE

Nove podobe demokracije se pojavljajo v različnih oblikah, vsem pa je skupna ideje o uresničevanju neposredne demokracije z uporabo novih informacijsko komunikacijskih tehnologij.

3.1. IDEJE O NOVIH OBLIKAH DEMOKRACIJE

Ideje o novih oblikah demokracije so se v znanstvenih krogih začele pojavljati v 70. letih prejšnjega stoletja, kot so kabelska televizija, nove telekomunikacijske in informacijske tehnologije zaradi svoje enostavne uporabe ter fleksibilnosti postale priljubljene med uporabniki in sprožile razmišljanja o spektru še neizkoriščenih možnosti za novo obliko demokracije.

Pojavila so se različna imenovanja, ki so najpogosteje združena pod dežnikom pojmov kot so teledemokracija, kiberdemokracija in elektronske demokratizacije. Koncept teledemokracije se je razvil z eksperimentiranjem uporabe kabelske demokracije v procesu političnega odločanja. Teledemokracija teži k temu, da bi se vzpostavila bolj neposredna demokracija znotraj političnega sistema, to pa poskuša storiti z novimi komunikacijskimi tehnologijami. V ospredju je torej neposredna demokracija, medtem ko so v središču politične participacije informacija, razprava in volitve (odločanje) (Franz, 2003:36).

Ospredje kiberdemokracije je kot pri teledemokraciji neposredna demokracija. Kiberdemokracija z razliko od teledemokracije kot središče svojega delovanja postavlja razpravljanje o političnem, o pomenu biti politično aktiven in ne o volitvah.

Pojem elektronske demokratizacije teži k že obstoječi, posredovani, predstavniški demokraciji (Franz, 2003:36). V okvir te ideje sodijo lokalni elektronski sestanki, ki predstavljajo povezavo med javnostjo in njihovimi političnimi predstavniki. Poudarek je na politični participaciji, pri kateri je v ospredju dostopnost in izmenjava informacij ter diskusija.

Najpogosteje uporabljen pojem, ki ga zagovarja tudi Oblakova (2002:122) je pojem elektronske demokracije. Pojem elektronske demokracije je več pomenski in v različnih

kontekstih vsebuje različne stvarne pojave: komuniciranje s političnimi predstavniki in institucijami s pomočjo elektronske pošte, razpravljanje v različnih računalniško posredovanih forumih, sistematičen dostop do podatkov, ki so v javnem interesu, tehnike množičnega glasovanja z računalniškimi tehnologijami in javna računalniška omrežja v lokalnih skupnostih.

Najbolj razširjeno stališče, kaj pomeni pojem elektronske demokracije najdemo pri Grossmanu (1995:48): »na nove interaktivne telekomunikacije gledamo kot na orodja, ki bodo svetu dale potreben zagon in pospešek na njegovi poti k večji svobodi za čim več ljudi, k razmeram, ko bodo imeli večji vpliv na pomembne odločitve, ki zadevajo njihova življenja. Poceni komunikacijske tehnologije in poceni računalniki naj bi Združene države Amerike spremenile v ogromno elektronsko goro, v Atene brez sužnjev.«

Osnovna značilnost pojma elektronske demokracije je vzročna zveza med demokratično politiko in uporabo informacijsko komunikacijskih tehnologij ter ideja elektronske demokracije kot povečanja participativnih možnosti in razširjanja demokratičnega delovanja. Kljub nekaterim skupnim značilnostim se pojavljajo različne zamisli o tem, kakšno obliko elektronske demokracije je mogoče pričakovati in katere tehnologije jo omogočajo.

Kot poudarja Oblakova (2002: 122), je potrebno ideje elektronske demokracije razumeti v njihovih specifično političnih in teoretskih konceptih. Na osnovi omenjenih kontekstov različni avtorji ideje elektronske demokracije razlagajo različno (Oblak, 2002:157):

- **Futuristična napovedi**

Avtorja napovedi radikalnih sprememb v političnem procesu sta Toffler (1980) in Naisbitt (1982) vlogo komunikacijskih tehnologij vidita v komunikacijski revoluciji kot enega izmed megatrendov, ter pomenu računalnika kot novega in pomembnega političnega dejavnika. Splošne značilnosti teh napovedi so: da bo razvoj komunikacijske tehnologije vzrok sprememb v demokratični politiki in praksi ter da bo to omogočilo opiranje na model neposredne demokracije.

- **Zgodnji empirični projekti**

S projektoma Choices for 76 Hawaii Televote in Open/Net se pojavi pojem teledemokracije. Vloga komunikacijskih tehnologij v teledemokraciji naj bi bila vzpostavitev sistema televolitev in teleglasovanj, ki bi vzpostavili participacijske možnosti informacijskih in komunikacijskih tehnologij. Splošne značilnosti in predpostavke zgodnjih empiričnih projektov na bi bile razmah praktičnih poskusov s teledemokracijo ter uvedba novih oblik bolj neposredne demokracije.

- **Teorije o participativnih potencialih**

Zagovorniki teorije o participativnih potencialih, ki jih mudijo nove komunikacijske tehnologije so Barber (1984), Budge (1996) in Grossman (1995). Vlogo komunikacijskih tehnologij vidijo v interaktivnih sistemih kot novih možnostih za državljane, elektronskih plebiscitih in pobudah, ter video-telefonskih pogovorih, ki so že po definiciji demokratični. Splošne značilnosti in predpostavke te teorije so preprosta dostopnost, interaktivnost in enostavnost uporabe tehnologij, konkretne rešitve za probleme velikega obsega, negovanje »dobrega državljan« ter opiranje na modele neposredne in participativne demokracije.

- **Analize poskusov z implementiranjem novih tehnologij**

Avtorji teorije analize poskusov z implementiranjem novih tehnologij so Abramson (1988), Elstain in Arterton (1987). Vlogo komunikacijskih tehnologij vidijo v e-plebiscitih, ki bi napravili demokracijo hitrejšo, vendar omejujejo pomen racionalnih sodb in projektov, ki niso namenjeni deliberativnemu komuniciranju. Splošne značilnosti in predpostavke, ki so jih izpostavili avtorji so dvorezni učinki interaktivnih tehnologij, problem, da nove tehnologije ne izkoriščajo vseh deliberativnih potencialov, pojav novih komunikacijskih praks in opiranje na modele reprezentativne demokracije.

- **Teoretizacija deliberativnih potencialov**

Zagovorniki teoretizacije deliberativnih potencialov, ki usmerjajo pozornost na posvetovalne in interaktivne komunikacijske procese so Davis (1999), Hale, Coleman (1999) in Buhstein (1997). Vlogo komunikacijskih tehnologij vidijo v internetu in grafičnih vmesnikih, deliberativnih potencialih računalniško posredovanega komuniciranja ter razpravljalnih

skupinah in forumih, spletnih reprezentacijah in elektronski pošti. Splošne značilnosti in predpostavke avtorji vidijo v problemu, da je komunikacijska tehnologija disfunkcionalna za politično participacijo, problem nezmožnosti doseganja konsenza, v načinu vzpostavljanja stikov med državljani in predstavniki oblasti ter opiranje na teorije deliberativna demokracije.

- **Nova konceptualna konvergenca**

Nova konceptualna konvergenca se skriva v digitalni ali kibernetiki demokraciji, katere zagovorniki so Hauge in Loader (1999) ter Alexander in Pal (1998). Vlogo komunikacijskih tehnologij vidijo v elektronski pošti in spletnih reprezentacijah, razpravljalnih skupinah, javnih informacijskih kioskih in državljskih pobudah. Splošne značilnosti nove konceptualne konvergenca so v ločenih analizah sprememb na ravneh državnih in civilnodružbenih akterjih in pogledu na digitalno demokracijo kot »politični hibrid« z elementi participativne in reprezentativne demokracije.

- **Diskurzivna demokracija**

Nixon in Johansson v elektronski demokraciji vidita možnost za nastanek diskurzivne demokracije, ki postaja novo dejstvo in pomeni takšno obliko »razprave in interakcije med posamezniki, ki bi podpirala bolj konsenzualno obliko sprejemanja odločitev (Nixon in Johansson, 1999: 135).

- **Digitalna demokracija**

V času hitrega razvoja mobilnih in digitalnih tehnologij se zdi še najprimernejši koncept digitalne demokracije. Kot najprimernejši koncept digitalno demokracijo vidita tudi Hague in Loader (1999:3), ker koncept v sebi upošteva sodobno elektronsko tehnologijo skozi napredek v digitalnem prenosu podatkov, kar pravzaprav šele omogoča izkoriščanje potenciala, ki ga imajo informacijsko komunikacijske tehnologije. Koncept vključuje različne možnosti – od interneta (elektronska pošta, Usenet, razpravljalnice) do različnih drugih oblik dostopa do informacij. Upošteva tudi možnosti, ki jih prinaša digitalna televizija ali pa prenosni telefoni. Kot izpopolnjeno obliko digitalne demokracije vidita obliko, ki bo hibrid med modeloma participativne in reprezentativne demokracije.

Poleg tega koncept digitalne demokracije lahko najde mesto v času, ko obstaja nezadovoljstvo z obstoječimi političnimi institucijami, političnimi akterji in dejavnostmi in ko so vsi nešteti v očeh javnosti na zelo slabem mestu. Poleg tega po ugotovitvah Mitchelsa (Hague in Loader, 1999:4) izvoljeni predstavniki ljudstva ne predstavljajo volje ljudi in se vedno bolj zatekajo v elitizem. Poleg elitizma so predstavniki politične javnosti po navedkih Wilkinsona in Mulgona (*ibid.*) »v očeh volivcev vedno bolj povezani z nizkotnimi dejanji, korupcijo, vase zagledanim in koristoljubnim obnašanjem in s hrupno politiko, ki je v očeh javnosti pripeljala do politične apatičnosti, kar je še posebej vidno pri mladini.«

Koncept se zdi najprimernejši tudi zato, ker upošteva pomen sinteze politične demokracije in tehnologije kot demokracije, ki dovoljuje soobstoj različnih variacij in demokratičnosti (Franz, 2003:37). Prav soobstoj različnih variacij in demokratičnosti je pomemben v sodobnem globalnem svetu, ki se srečuje z različnimi potrebami posameznikov, ki zahtevajo tudi različne načine zadovoljevanja teh potreb. Danes za doseganje pozornosti državljanov ni dovolj, da jim ponudimo možnost e-poslovanja in e-uprave, ampak jim moramo te vsebine ponuditi na način, ki zadovoljuje vse potrebe, ne samo politične.

Koncept digitalne demokracije, kot vsi ostali koncepti združeni pod pojmom elektronske demokracije, vidi s pomočjo politično aktivnega državljana, novih informacijsko komunikacijskih tehnologij in deliberativnih procesov možnost za uresničevanje ideje »močne demokracije«. Vendar kljub obetom, ki jih prinaša ideja »idealnega« državljana, uporaba informacijsko komunikacijskih tehnologij in deliberativnih procesov za boljše oblike demokracije, ne moremo spregledati tudi njihovih omejitev in nevarnosti.

3.2. IDEJA O »IDEALNEM«, POLITIČNO AKTIVNEM DRŽAVLJANU

Prvi sklop zahtev in pričakovanj zagovornikov neposredne oblike demokracije se nanaša na idejo o »idealnem« državljanu, ki je na tekočem o političnih zadevah, ga ta tematika zanima, o tej tematiki išče informacije in je vedno pripravljen na politično udejstvovanje.

Glavni zagovornik ideje o »idealnem« državljanu je Grossman (1995:239), ki sodobnega državljana primerja z državljanom »antične« Grčije. Ta »idealni« državljan naj bi bil po Grossmanovem mnenju »podoben« antičnim Grkom, ki so večji del svojih sredstev, časa in

napora investirali v spodbujanje nečesa, kar so sami imenovali »javni duh« v njihovi republiki«.

Vendar sodoben državljan ni podoben »antičnemu« Grku, saj mu je politika skoraj zadnja stvar na svetu, če se seveda ne tiče njegovih potreb. Zato se je ob načinih uresničevanja neposredne demokracije potrebno vprašati, kaj lahko uporabniku ponudim kot dodano vrednost, ob vključevanju v politični proces. Tako tudi e-poslovanje preko spleta državljanom ne omogoča samo dostop do upravnih storitev preko interneta, ampak mu omogoča tudi hitro in učinkovito poslovanje, poslovanje brez časovnih omejite, dolgih čakalnih vrst in neprijaznih uradnikov.

Kot poudarja Oblakova (2002:162) se je ob uresničevanju novih oblik demokracije potrebno vprašati, ali so ljudje in politične institucije za uresničitev tega cilja dovolj motivirani, ali so naklonjeni ter pripravljeni sodelovati v procesih izražanja mnenj in osebnih preferenc, koliko jih zanimajo skupna vprašanja ter koliko so ljudje pripravljeni vlagati svojih virov (znanja, denarja in časa), ki so potrebi za uresničevanje direktnih oblik demokracije. Šele potem, ko dobimo odgovore na ta vprašanja lahko uresničujemo glavno težnjo elektronske demokracije-vključevanja čim večjega števila ljudi v procese političnega delovanja.

Uresničevanje novih oblik demokracije je odvisno od pripravljenosti ljudi, da v teh oblikah sodelujejo. Zaradi tega je v času politično apatičnih posameznikov, kar se še posebej kaže pri mlajših državljanih, potrebno razmišljati o oblikah politične komunikacije, ki bodo državljanu oziroma potrošniku nudila nekaj več, ne samo aktualnih političnih informacij ampak v mrežo povezano kopico koristnih informacij, napotkov in storitev tako na državni kot lokalni ravni.

3.3. VLOGA INFORMACIJSKO KOMUNIKACIJSKIH TEHNOLOGIJ

Drugi sklop zahtev in pričakovanj zagovornikov neposredne oblike demokracije se nanaša na uporabo in vlogo informacijsko komunikacijskih tehnologij. Do ideje o uporabi informacijsko komunikacijskih tehnologij pri uresničevanju neposredne demokracije je veliko pripomoglo tudi spremenjeno razumevanje teh tehnologij, ki se je, kot poudarja Mayer (Oblak, 2002:160), iz pogleda na računalniške tehnologij kot gola mehanska orodja oziroma kot elektronske aparature, ki jih je mogoče tako ali drugače uporabiti za človekove namene in potrebe,

kasneje – z uveljavljanjem osebnih računalnikov in z uveljavljanjem računalniških omrežji – spremenilo v razumevanje teh tehnologij kot komunikacijskih pripomočkov.

Informacijsko komunikacijske tehnologije naj bi kot takšne omogočale kot navaja London (Trček, 1997, 102):

- nove tehnologije omogočajo državljanom dialog z organi oblasti na tak način, da se državljani počutijo povezane in odgovorne za razvoj družbe v prihodnosti;
- interaktivnost, ki jo ponujajo nove telekomunikacijske oblike, omogoča povečanje števila udeleženih državljanov v demokratičnih procesih;
- telekomunikacije lahko premagujejo prostorsko-časovne ovire pri povezovanju državljanov in tako omogočajo tudi vključevanje državljanov, ki bi bili izključeni iz procesov (so)odločanja, ko bi bili odvisni samo od starih mehanizmov povezovanja;
- neposredna povezava med državljani in vlado omogoča množični sistem »feed back«, to pa omogoča nenehno soočanje zakonodajne in izvršilne oblasti z javnim mnenjem o konkretnih zadevah in politiki;
- novi informacijsko komunikacijski mediji omogočajo neposrednost povezovanja in odpravljajo potrebo po vmesnih, posredniških ravneh, ki s svojo vlogo filtriranja informacij (»gatekeepers«) onemogočajo neposrednost pri komuniciranju med državljani in njihovimi političnimi predstavniki, pa tudi med državljani samimi;
- nove tehnologije omogočajo časovno neomejen dostop do skorajda neomejene količine informacij, ki zadevajo politično delovanje, in omogočajo enakopraven dostop do informacij za številne državljane;
- elektronska omrežja so odlični mehanizmi in prostori za razprave o novih razvojnih načrtih;
- teledemokracija spreminja razmerja politične kompetentnosti z neposrednim vključevanjem večjega števila akterjev v procese javnih razprav;
- nove tehnologije omogočajo inovativne načine informiranja in izobraževanje volivcev o ključnih javnih zadevah;

Pomembna funkcija novih informacijsko komunikacijskih tehnologij je premagovanje prostorsko-časovne ovir pri povezovanju državljanov in omogočanje vključevanje državljanov, ki so izključeni iz procesov (so)odločanja, ker so bili odvisni od starih

mehanizmov povezovanja. Ta funkcija je pomembna, ker zagovornikom neposredne demokracije omogoča, da zavrnejo svoje nasprotnike, ki ideji neposredne demokracije očitajo fizične, prostorske in časovne omejitve sodobnih družbe.

Kot ugotavlja Budge (Oblak, 2003:67), »o javni politiko lahko razpravlja in glasuje vsakdo, ki je priključen v interaktivno komunikacijsko omrežje. (...) S tem omejuje protiargument, na katerega se običajno sklicujejo tisti, ki želijo neposredno demokracijo udariti po glavi, namreč, da v modernih množičnih družbah državljanov v praksi ni mogoče zbrati na enem mestu z namenom, da bi razpravljali o javni politiki. Obstoje elektronskih komunikacijskih sredstev pomeni, da fizična prisotnost v prostoru ni več potrebna. Množične razprave so lahko vodene interaktivno tudi tedaj, ko so posamezniki razpršeni in ločeni.«

Prednosti v uporabi novih informacijsko komunikacijskih tehnologij za omogočanje neposredne demokracije vidi tudi Barber (*ibid*), ki pravi, »da zmogljivosti novih tehnologij lahko dvignejo raven državljske izobrazbe, zagotovijo enakopraven dostop do informacij in nenazadnje povežejo posameznike ter institucije v skupne mreže, kjer bosta kljub velikim razdaljam uresničeni participativno razpravljanje in debata.«

Vendar je smiselno razmisliti tudi o drugem vidiku demokracije, vidiku, ki pomeni enakost posameznikov. V primeru informacijsko komunikacijskih tehnologij je to enakost pri dostopu do tehnologij, kar je posledično povezano z dostopom do informacij in ljudi, ki jih posredujejo ter dostop do oblik, ki pomenijo aktivno vključevanje v političen proces. Poleg tega komunikacijske tehnologije same po sebi še ne zagotavljajo neposredne demokracije, ampak je uresničevanje tega ideala odvisno od načina uporabe teh tehnologij. Tehnologije morajo biti tudi neodvisne od političnih in ekonomskih pritiskov, če želi njihova uporaba zadovoljevati idejo »močne« demokracije.

3.3.1. Dostop do informacijsko komunikacijskih tehnologij

Dostop do informacijsko komunikacijskih tehnologij bi moral biti omogočen vsem, ne glede na spol, starost, geografsko lego ali ekonomski položaj. Šele ko je v neki družbi zagotovljen največji možen dostop do tovrstnih tehnologij, se lahko neposredna demokracija v vseh svojih oblikah uresničuje v praksi. Dostop do tovrstnih tehnologij se ne nanaša samo na fizično dostopnost, ampak je glavnega pomena znanje za uporabljanje tovrstnih tehnologij. Zato je po

mnenju Trčka (1997:114) omogočanje univerzalnega dostopa do sistemov pogojeno z uresničevanjem štirih kategorij, ki se nanašajo na fizični dostop, izobraževanje in uporabnost sistemov v povezavi z že obstoječimi oblikami:

- možnost dostopa za vse, ne glede na prostorsko lokacijo in/ali različne populacijsko-strukturalne prikrajšanosti;
- ponuditi uporabnost omrežja najširšemu krogu uporabnikov z uvajanjem možnosti za zadovoljevanje potreb različnih skupin uporabnikov;
- omogočiti usposabljanje in podporo pri uvajanju ter uporabi univerzalno zasnovanega sistema;
- uporabnost sistema v primerjavi z že obstoječimi informacijsko-servisnimi sistemi;

Šele, ko so izpolnjeni vsi štirje pogoji dostopa do informacijsko komunikacijskih tehnologij lahko govorimo o njihovi uporabnosti za uresničevanje neposredne demokracije.

Vendar kot ugotavlja Wilhelm (Franz, 2003:40) je v realnosti prisoten problem digitalne ločnice. Digitalna ločnica predstavlja oviro pri vstopu v digitalno posredovano javno sfero. Pojavlja ob razpravah o organskih in digitalnih skupnostih, o enakosti in izobraževanju, o bogatih in revnih državah ter o politični demokraciji. Povezana je s stopnjo informatiziranosti države, regije, mesta,... Obravnavamo jo lahko s stališča države ali s stališča globalnega sveta.

Globalni vidik države deli na tiste, kjer je visoka stopnja računalniške pismenosti, in tiste, kjer je svetovni splet skoraj povsem nedosegljiv.

Pomembnejša ločnica je družbena digitalna ločnica, ločnica znotraj države. To ni le družbena ločnica med tistimi, ki novo tehnologijo znajo uporabljati, in tistimi, ki je ne znajo, marveč je tudi demokratična ločnica. Slednja deli ljudi na prve, ti nove medije uporabljajo za pomoč pri političnem udejstvovanju in razumevanju političnega, in druge, ki teh informacij nimajo ali pa jih ne zanjo uporabiti. To je povezano tako z vhodnim kot izhodnim delom političnega procesa – tako z vplivanjem na politične zadeve kot biti informiran o njih. Vsi tisti, ki so na drugi strani te demokratične ločnice, so torej v nevarnosti, da bodo še bolj izključeni in da bo njihov glas čedalje bolj zamolkel (Franz, 2003:41).

Kot kažejo raziskave (Mediana, 2001; Trček in Lenarčič, 2003) je tudi v Sloveniji prisoten problem digitalne ločnice. Raziskave se pokazale, da je število uporabnikov interneta v Sloveniji odvisno od starosti, spola, izobrazbe in geografske lega posameznika. Internet še vedno v zelo malem številu uporabljajo starejši ljudje, slabše izobraženi in tisti, ki prihajajo iz bolj ruralnih okolij. Uporabniki interneta iz Ljubljane tako pomenijo kar 37 odstotkov vseh uporabnikov v Sloveniji. Ženske še vedno internet v primerjavi z moškimi uporabljajo manj, vendar delež uporabnic raste.

Problem digitalne ločnice je moč reševati. Rešitve je smiselno iskati ob sodelovanju državnih institucij, lokalne uprave, civilne družbe in posameznikov, ki jih tovrstne vsebine zanimajo. Problem digitalne ločnice je mogoče reševati s širitvijo javne mreže sistemov, ki omogočajo politično participacijo, informiranost in uporabo storitev e-poslovanja, z organiziranimi brezplačnimi izobraževalnimi programi in drugimi pobudami, ki lahko pripomorejo k zainteresiranosti državljanov za uporabo tovrstnih tehnologij v namene neposredne demokracije. Poleg tega je za uresničevanje neposredne demokracije smiselno vzpostaviti tudi vzporedne sisteme, katerih delovanje ni odvisno samo od dostopa do informacijsko komunikacijskih tehnologij.

3.3.2. Način uporabe novih informacijsko komunikacijskih tehnologij

Uporaba novih informacijsko komunikacijskih tehnologij naj bi omogočala državljanom neposreden dostop do ljudi, ki imajo politično moč, moč v političnih odločitvah in do tistih, ki so jih ljudje izvolili kot svoje politične predstavnike. Premagovala naj bi časovne in prostorske ovire pri pretoku informacij od vlade do državljanov in obratno ter tako omogočala državljanu aktivno sodelovanje v procesu političnega delovanja. Prav tako se pojavljajo poskusi z uresničevanjem elektronskih volitev, elektronskih vodičev za volivce in državljanska sodišča,... (Hague in Loader, 1999: 13). Poleg tega uporabe teh tehnologij omogoča tudi e-poslovanje in mrežne oblike političnega komuniciranja.

Vendar kot ugotavljata (*ibid.*) primeri iz prakse kažejo drugače. Vladne iniciative na tem področju se srečujejo s tremi sklopi problemov, ki niso v skladu z idejami »močne« demokracije:

- vlade uporabo novih informacijsko komunikacijskih tehnologij vidijo kot priložnost, da javnosti posredujejo »svoje« informacije in jih ne uporabljajo kot sredstvo, s katerim državljanom omogočajo participacijo v političnih procesih ali kot sredstvo, ki jim omogoča, da dobijo od državljanov povratno informacijo na svoja dejanja in odločitve;
- posredovanje informacij se razume kot posredovanje informacij »uporabnikom« ali »potrošnikom«, ne pa posredovanje informacij z namenom, da vlada državljanom opraviči svoja dejanja in odločitve;
- uporaba novih informacijsko komunikacijskih tehnologij je namenjena iskanju mnenja skupine državljanov na osnovi vnaprej določenih vprašanj (s pomočjo elektronskih raziskav javnega mnenja) in ne na debati in razpravljanju o nekem vprašanju, ki lahko pripelje do drugačne odločitve;

S podobnimi problemi se sooča tudi Slovenija, kjer raziskave spletnih strani slovenske vlade, in političnih strank (Vintra, Decman in Kunstelj 1999; Franz, 2003 in Kragelj, 2003) opozarjajo na naslednjo problematiko:

- uporaba novih informacijsko komunikacijskih tehnologij ni namenjena za večjo informiranost državljanov o zadevah, ki se odloča na državni ravni, ker so te informacije zastarele, nezanesljive in zelo zapletene za razumevanje;
- uporaba novih informacijsko komunikacijskih tehnologij ni namenjena izkoriščanju demokratičnega potenciala, ker ne izkorišča možnosti dvosmerne komunikacije in razpravlja o političnih zadevah;
- uporaba novih informacijsko komunikacijskih tehnologij je namenjena samooglaševanju slovenske vlade in političnih strank in ne državljanu. Nove informacijske tehnologije tako ne zadovoljujejo potreb državljanov ampak potrebe obstoječega političnega sistema;

Izpostavljena problematika kaže na to, da neposredne demokracije ne omogoča sama uporaba novih informacijsko komunikacijskih tehnologij, ampak način njihove uporabe, ki mora v prvi vrsti zadovoljevati potrebe državljanov in ne političnih elit.

3.3.3. Lastništvo in nadzor, problem komercializacije

Uporaba novih informacijsko komunikacijskih tehnologij lahko svojo vlogo pri uresničevanju neposredne demokracije uresniči le v primeru, če je neodvisna od političnih in ekonomskih vplivov. Le v primeru neodvisnosti lahko postane prostor alternativnih razprav, vendar jo morajo kot takšno razumeti tudi državne institucije in v njih videti sredstvo neposredne demokracije v sodelovanju s civilno družbo.

Vendar je realnost drugačna. Kot prvi Castells, multimedijски sistemi niso vlada ampak posel. Pravzaprav je verjetno celoten sistem v celoti v lasti malega števila mednarodnih multinacionalk (Hague in Loader, 1999:14).

Problem komercializacije je aktualen tudi zaradi večje vrednosti informacije, saj je informacija postala ključni produkt 20. stoletja, ki svojo vrednost v 21. stoletju še povečuje.

Grožnja komercializacije se kaže v izginjanju javne sfere pod pritiski trga in, kot ugotavljajo številni avtorji (Wilhelm, 2003; Goldin, 2003), v izpridenju, zmanjšanju ali celo izginotju javnosti in njenega vpliva na odločanje. Poleg tega bo komercializacija vplivala še na večjo digitalna ločnico, ki bo svet delila na informiran in neveden.

3.4. PARTICIPACIJA IN DELIBERACIJA

Tretji sklop zahtev in pričakovanj predstavljata procesa participacije in deliberacije. Ideja »močne« demokracije temelji na možnosti posameznika, da se aktivno vključi v proces sprejemanja političnih odločitev. Participacijo mu s pravilno uporabo lahko omogočijo nove informacijsko komunikacijske tehnologije, ki temeljijo na možnosti komunikacije mnogega z mnogimi. Komunikacijo mnogega z mnogimi omogočajo spletne klepetalnice, spletni forumi.

Pomemben del participacije predstavlja deliberacija oziroma posvetovanje. Kot ugotavlja London (Franz, 2003:39) je deliberacija proces oblikovanja volje. Ključni element je, da posameznik ali skupina tehta med različnimi rešitvami, preden se odloči za katero od njih.

3.4.1. Računalniško posredovani forumi

Najpogostejša oblika omogočanja razpravljanja o političnih zadevah so spletni forumi. Ti se najpogosteje uporabljajo zaradi priljubljenosti interneta med uporabniki, enostavne uporabe in kot ugotavlja Arterton (Oblak, 2002:161), ker je mogoče v forumih, ki se jih posamezniki udeležujejo na podlagi lastnega interesa, najlažje ugotoviti in tudi uresničiti specifične cilje in pričakovanja.

Vendar pa posvetovanje postavlja udeležencem zelo stroge in zahtevne pogoje, ki morajo biti izpolnjeni, da posvetovanje lahko prispeva k reševanju problemov, uresničevanju idej,... Osnovni pogoj je različnost idej in virov, kajti javna razprava naj bi vključevala čimveč različnih in nasprotujočih si pogledov.

Pri izpolnjevanju osnovnih pogojev posvetovanja pa se v praksi zaplete, saj pogoje izpolnjujejo le redki spletni forumi, ker jih udeleženci razprav ne upoštevajo in ker spletne klepetalnice udeleženci ne razumejo kot prostor razprave, ampak predvsem kot prostor monologa v katerem predstavijo svoje ideje.

Kot ugotavlja Wilhelm (1999:154-179) prihaja v spletnih klepetalnicah do naslednjih problemov:

- udeleženci spletnih forumov se večinoma pogovarjajo s podobno mislečimi in jih redko vleče k onim, ki imajo nasprotne poglede. Zdi se torej, da uporabniki ne iščejo forumov, kjer bi bila vsa različna mnenja dobro in celovito zastopana, temveč si predvsem prizadevajo najti vzdušje, ki jih bo podpiralo;
- udeleženci niso pripravljeni, da bi drug drugega poslušali;
- obiskovalci spletnih forumov ne iščejo dodatnih informacij o različnih političnih zadevah ampak jim forumi služijo predvsem kot oglasna deska preko katerih ostalim obiskovalcem posredujejo svoje ideje;

Našteti problemi postavljajo vprašanje ali spletni forumi sploh lahko služijo razpravi, če udeleženci razpravljajo samo z enako mislečimi, mnenja drugih pa sploh ne želijo slišati, saj to pomeni, da ni zagotovljen osnovni pogoj različnost idej in mnenj. Zaradi tega tudi ne more priti do razprave, ki bi vključevala prepričevanje, pogajanje in sklepanje kompromisnih

rešitev. Poleg tega pa, kot opozarja Wilhelm, udeleženci spletnih klepetalnic sploh ne razumejo kot prostor razprave, ampak kot oglasno desko na katero »prilepijo« svoje pobude, razmišljanja in ideje.

Ideja neposredne demokracije v sebi skriva prav idejo razprave preko novih informacijskih tehnologij, zato je za njeno uresničevanje nujna skrb za vzpostavljanje kvalitetnih deliberativnih procesov znotraj spletnih forumov, ki naj temeljijo na razpravi in ne monologu ter pritrjevanju enako mislečim.

Zdi se, da uresničevanje direktnih oblik demokracije preko novih informacijsko komunikacijskih tehnologij ni lahka naloga, ki je povezana samo z uporabo teh tehnologij, ampak mora uresničevanje teh idej izpolnjevati številne pogoje. Med temeljnimi so:

- omogočanje dostopa do informacijsko komunikacijskih tehnologij večini državljanov tako v fizičnem smislu, kot v smislu izobrazbe;
- uporaba novih informacijsko komunikacijskih tehnologij mora biti namenjena uresničevanju neposredne demokracije in ne oblikam samooglaševanju prevladujočega političnega sistema;
- informacijsko komunikacijske tehnologije morajo biti neodvisne od političnih in ekonomskih vplivov. Komercializacije ne sme biti prisotna;
- razprava mora temeljiti na prepričevanju, dialogu, nasprotovanju in reševanju kompromisnih rešitev izogibati pa se mora iskanju enako mislečih, monologu in »izobešanju« idej posameznikov;
- kar je najbolj pomembno, vsi procesi morajo temeljiti na dodani vrednosti, ki zadovoljuje potrebe politično apatičnega posameznika in v njem ponovno vzbudijo zanimanje za politično participacijo. Politično komuniciranje mora postati del vsakdana in ne nekaj kar je del posameznikov;

Našteti pogoji nakazujejo, kako težko je doseči ideal »močne« demokracije, vendar lahko inovativna uporaba novih informacijsko komunikacijskih tehnologij ob pogoju, da prisluhne državljanu, k doseganju tega ideala veliko pripomore.

V nadaljevanju bomo na osnovi analize primerov iz tujine in Slovenije prikazali, kako splet kot nov medij političnega komuniciranja in zadovoljevanja potreb državljanov izkoriščajo države na lokalni in državni ravni. Na državni ravni bomo prikazali primer Velike Britanije, ki na svojem spletnem portalu www.ukonline.gov.uk združuje informacije in storitve na vseh ravneh države ter s pomočjo sekundarne analize podatkov pokazali, da slovenska država še ne izkorišča vseh možnosti interneta. Tudi na lokalni ravni se države na različne načine spopadajo z zagotavljanjem agore lokalnega prebivalstva. Kakšni so ti načini bomo prikazali s pomočjo projektov iz ZDA, Nizozemske, Anglije in Madžarske. Stanje v Sloveniji bomo preverili s pomočjo empirične raziskave, v okviru katere bomo analizirali spletne strani slovenskih mestnih občin na osnovi uporabe orodij za zagotavljanje neposredne demokracije, uporabe vseh štiri političnih funkcij interneta za zadovoljevanje potreb občanov.

4. OBLIKE NEPOSREDNE DEMOKRACIJE IN NOV NAČIN POLITIČNE KOMUNIKACIJE V PRAKSI

Velika Britanija je letos aprila prenovila svoj vladni spletni portal www.ukonline.gov.uk katerega cilj je Britancem nuditi tisto, kar si res želijo. Že ime samega portala »ukonline« opozarja, da ne gre za navaden vladni spletni portal, ki nudi samo informacije o politiki in ostalih »dolgočasnih« javnih zadevah, ampak da gre za spletni portal celotne Velike Britanija.

Ponuditi državljanu kar si želi in kar potrebuje bi moral biti cilj vsake vladne spletne strani. Kot ugotavlja Pinder (2003:23) se je treba zavedati, da kljub temu, da je e-uprava ena izmed najmočnejših spodbud reforme javne uprave, mora nuditi storitve, ki so skladne z načinom, kako jih ljudje želijo uporabljati, ne pa s tem kako je vladi udobno, da jih zagotovi. Na problem zagotavljanja storitev, ki si jih ljudje želijo opravljati preko interneta je opozoril propad številnih »pika kom« podjetij, iz razloga, ker ljudje niso želi uporabljati njihovih storitev preko spleta. Vladam mora biti jasno, kje lahko dodajajo vrednost in kaj je tisto, kar si ljudje zares želijo delati neposredno preko računalnika. Predvsem pa jim mora biti jasno, da mora vzpostavitev e-uprave temeljiti na delovanju, ki naj bi bil glavni cilj vlade – delovanje v korist vseh.

Politična komunikacija preko spleta mora zato izkoriščati vse štiri politične funkcije interneta: dostop do novic in političnih informacij, od katerih številne doslej niso bile dostopne na tako preprost način, povezovanje med javnimi uradniki in državljani preko različnih spletnih strani, vzpostavljanje forumov za politično razpravljanje in zbiranje stališč in ocenjevanje javnega razpoloženje, pri čemer je mogoče takojšnje delovanje in odziv na dogodke oziroma stališča, kajti le tako se lahko poskuša približati idealu neposredne demokracije.

Poleg izkoriščanja vseh štirih političnih funkcij interneta morajo vlade na medmrežju delovati mrežno in svoje spletne portale izkoriščati za boljšo implementacijo ciljev programov in javne politike s sodelovanjem različnih vladnih, nevladnih organizacij, organizacij civilne družbe in ostalih deležnikov v družbi.

Kot ugotavlja Clift (<http://www.publicus.net/articles/edempublicnetwork.html>, 12. 10. 2003) mrežno delovanje vladam omogoča, da svojo vlogo kot ponudnika storitev s pomočjo

sodelovanja z ostalimi organizacijami v družbi spremenijo v vlogo tistega, ki z svojim delovanjem pomaga reševati problem, ki se pojavljajo v družbi in med državljani.

Internet vladam tako omogoča, da se približajo posamezniku in postanejo del njegovega življenja tam kjer se to odvija, v njegovih vsakodnevnih aktivnostih, doma, pri načrtovanju družine, izobraževanju,... in razmisleku kaj in kako bi bile lahko stvari boljše ter kako lahko kot posameznik vpliva na boljšo družbo in boljšo vladno politiko. Splet ob pravilni uporabi omogoča, da politično komuniciranje postane vsakodnevna komunikacije, ki z svojo mrežno obliko vstopa v vse oblike posameznikovega življenja. Preko spleta lahko vlade postanejo odgovoren del družbe, ki posameznika nagovarja na lokalni in državni ravni.

4. 1. NOVE OBLIKE POLITIČNEGA KOMUNICIRANJA NA DRŽAVNI RAVNI

Na državni ravni lahko vlade ob primerni uporabi spletnih možnosti in upoštevanju vseh političnih funkcij interneta državljanu omogoči lahko dostopen spekter državnih storitev od e-poslovanja, informiranja javnosti o najnovejših zadevah, možnosti za državljske pobude in do pomoči in nasvetov ob uradnih zadevah, svetovanj na področju izobraževanja, zaposlovanja, zdravstva ter na vseh ostalih področjih, kjer posameznik išče pomoč.

Vendar ima uporaba spleta na državni ravni tudi svoje omejitve, ki so vezane predvsem na finančno zmogljivost države, informacijsko podprt državni aparat, informacijsko izobraženost javnih uslužbencev in pripravljenost za uporabo novih informacijskih tehnologij za pomoč državljanu, ki zahteva veliko časa in znanja.

Kako se da na kreativen način, ki zadovoljuje potrebe državljanov izkoristiti splet, bomo pokazali na primeru britanskega vladnega spletnega portala, ki ga bomo vzeli tudi kot primer, kateremu se morajo spletne strani slovenske vlade še približati.

4. 1. 1. www.ukonline.gov.uk

Spletni portal britanske vlade izkorišča vse štiri politične funkcije interneta. Britance informira o najaktualnejših zadevah, jim omogoča dostop do uradnih informacij, povezuje jih

z njihovimi predstavniki in javnimi uradniki, omogoča jim aktivno udeležbo pri oblikovanju politike ter vladi omogoča, da dobi povratno informacijo o tem kako je njihove odločitev sprejela javnost, kaj je bilo dobro in kaj bi bilo smiselno spremeniti. Zanimivo je, da spletni portal v primeru on-line forumov obiskovalce tudi pouči o tem, kaj je njihov namen in kaj se od udeleženca zahteva (informiranost o zadevi, jasnost izražanja stališč in dopuščanje diskusije z nasprotno mislečimi) ter se na ta način poskuša izogniti problemu kvalitete deliberacije.

Poleg uporabe vseh štirih političnih funkcij interneta, spletni portal uporabnikom ponuja tudi dodano vrednost – možnost e-poslovanja, iskanja informacij, ki se nanašajo na vsakodnevna situacije, brskanje po tematsko obarvanih straneh in možnost povezave z organizacijami, ki lahko pomagajo zadovoljevati posameznikove potrebe idr.

Ukonline je namenjen državljanu, njegovemu vključevanju v političen proces in pomoči pri razumevanju politike in reševanju vsakodnevnih situacij, namenjen je demokratizaciji demokracije in približevanju politike posamezniku. Zaradi mrežnega načina komunikacije v sebi združuje vse elemente britanske države in ne samo vladni vidik.

Vsebinsko je spletni portal www.ukonline.gov.uk (www.ukonline.gov.uk, 3. 10. 2003) razdeljen na:

- **Homepage**, ki obiskovalcu na uvodni strani omogoča brskanje po vladnih straneh od A do Z, ki omogoča od povezave z Britanskim parlamentom, Ministrskim predsednikom do povezave z Agencijo za nadzor oglaševanja. Poleg tega lahko obiskovalec na uvodni strani brska po straneh, ki so namenjene izključno kmetijstvu, umetnosti ali izobraževanju,... Uvodna stran je namenjena tudi povezavi do »youngGov« spletnih strani, ki so namenjene mlajšim obiskovalcem. Poleg tega obiskovalca že na naslovni strani pričakajo najnovejše novice in podatki o vseh storitvah in informacijah, ki jih lahko posameznik pridobi iz spletnega portala. Že struktura uvodne strani nakazuje cilj spletnega portala – zadovoljevanje potreb državljanov;
- **Citizen space**, ki je namenjen državljanom, njihovem informiranju in njihovem vključevanju v vladne odločitve. Predvsem pa je ta stran dana kot možnost državljanom, da pomagajo pri oblikovanju državne politike. Stran »citizen space«

obiskovalcu omogoča dostop do najnovejših dokumentov v vladni obdelavi. Obiskovalec lahko na tej strani izve vse v zvezi z delovanjem vlade, volilnim sistemom, volilni pravici in sprejemanju zakonov. Poleg tega mu ta stran nudi informacije o tem kako se lahko pritoži, če ni zadovoljen z delovanjem vlade, kako lahko vpliva na boljši nadzor vlade in kako je organiziran nadzor transparentnosti vladnega delovanja. Obiskovalec lahko na tej strani izve vse o trenutno aktivnih spletnih forumih, kdo jih pripravlja, kaj je njihova tem, kdaj so se začeli in kdaj se končujejo ter obiskovalcu tako omogoča, da se v procese odločanja vključi že na samem začetku;

- **Your life** je namenjena pomoči, usmerjanju in svetovanju na glavnih področjih posameznikovega življenja. Od rojstva otroka do tega kako se zavarujemo proti kraji;
- **Do it online** je namenjena storitvam e-poslovanja. Tako lahko obiskovalci preko spleta dobijo nov potni list, lahko opravijo teoretični del vozniškega izpita, prijavijo lahko manjša kriminalna dejanja, pritožijo se lahko na Potrošniško zbornico,...
- **Newsroom** je namenjena najnovejšim vladnim novicam, zgodbam in dogodkom. Brkljači si lahko preberejo zgodbe, ki se tičejo vsakodnevnega življenja (npr. rastoče število Bobijev) ali pa novice, stališča in govore,... političnih predstavnikov in vladna stališča in poglede;
- **Quickfind**, obiskovalcu omogoča, da na hiter način najde želene informacije o vladi, lokalnih skupnostih in lokalni upravi, najbližje mesto, kjer lahko opravi zeleno javno storitev,... Na strani ima obiskovalec tudi dostop do vseh vladnih publikacij in kako lahko postane javni uslužbenec;

Vse strani obiskovalcu omogočajo, povezavo do najbližjih storitev in javnih uradov v svoji bližini in informacijo kje lahko pomoč poišče fizično. Strani portala so oblika mrežne povezave z vladnimi in drugimi organizacijami in tako obiskovalcu omogočajo spekter celotnih storitev. Portal v sebi združuje delovanje celotne države, vse kar se dogaja je dosegljivo na mreži.

4. 1. 2. www.gov.si

Spletne strani slovenske vlade so bile predmet številnih raziskav. Avtorji so se v raziskavah ukvarjali predvsem z analizo uporabe orodij v namene uresničevanja idej »močne«

demokracije. Tako se leta 1999 Vintar, Decman in Kunstelj (1999:451-464) naredili raziskavo uporabe novih telekomunikacijskih tehnologij (poudarek na Internetu) v slovenskem parlamentu, slovenski vladi, upravnih enotah in občinah. Glavni cilji raziskave so bili:

- ugotoviti koliko javne institucije uporabljajo internet kot sredstvo komunikacije z javnostjo;
- ugotoviti kakšne informacije so dosegljive javnosti;
- ugotoviti ali je komunikacije eno- ali dvo-smerna;
- ugotoviti kolikšno je število mehanizmov, ki institucijam omogočajo povratno informacijo od državljanov;

Rezultati analize so pokazali, da je slovenska država pred štirimi leti internet uporabljala zelo slabo, saj ga ni uporabljala kot sredstvo komunikacije z javnostjo, ker so bile informacije zastarele, nezanesljive in nedosegljive, ker je bila komunikacije podobna samooglaševanju in ni temeljila na dvosmerni komunikaciji in ker mehanizmi, ki bi omogočali institucijam povratno informacijo državljanov niso obstajali.

Leta 1999 slovenska država ni uporabljala nobene izmed političnih funkcij interneta in je v svojih vsebinah vsebovala vse grožnje uresničevanja neposredne demokracije.

Štiri leta kasneje je analizo vladnih spletnih strani naredil Kragelj (2003:136-152). Kragelj je spletne predstavitev Vlade Republike Slovenije razdelil na tri sklope:

- določitev ciljev spletnih predstavitev Vlade Republike Slovenije;
- oceno stanja spletni predstavitev Vlade Republike Slovenije;
- ovrednotenje spletnih predstavitev Vlade republike Slovenije, ki ga je razdelil na: celostno oceno kakovosti slovenskih vladnih spletnih predstavitev, probleme in rešitve slovenskih vladnih spletnih predstavitev in priporočila ter smernice za nadaljnji razvoj vladnih spletnih predstavitev;

Pri vrednostni analizi spletnih strani www.gov.si je izhajal iz izhodišča Cunliffa (Kragelj, 2003:138), »da imajo vlade in tudi druge javne službe glede na svoje cilje in delovanje

različne možnosti uporabe novega medija, pri čemer je njihova posebnost v tem, da niso obremenjene z izpolnjevanjem poslovnih ciljev, temveč lahko služijo izključno uporabnikom in njihovim potrebam«.

Analizo stanja spletnih strani slovenske vlade je Kragelj (2003:143) naredil na osnovi neuradnih ciljev spletnih strani. Ti cilji se nanašajo na predstavljanje najpomembnejših informacij o svojem delu, objavljanje vladnih predpisov v polnem besedilu ter posredovanje obrazcev in navodil za uveljavljanje posameznih pravic. Poleg tega se cilji nanašajo tudi na spodbujanje in omogočanje čim večjega obsega upravnih in drugih javnih storitev s pomočjo interneta ter na spodbujanje projektov, ki zmanjšujejo digitalno ločnico. Zanimivo je, da med neuradnimi cilji ni zaslediti cilja omogočanja čim večje aktivne vključitve državljanov v politične procese, kar internet omogoča. To potrjuje ugotovitve Lukšiča in Delakorde (2003:129), da »Slovenijo kljub dokaj visoki stopnji uporabi računalniške tehnologije in doseganju norme informatizacijske družbe, čaka še dolga pot v procesu demokratizacije demokracije«.

Ocena stanja spletnih predstavitev slovenska vlade glede na neuradne cilje je pokazala, da se te strani spopadajo s problemom ažurnosti, problemom prezahtevne uporabe, da je za uporabnike dosegljiva samo četrtnina vseh vladnih spletnih strani in da se na naslove objavljene na spletnih straneh odziva samo polovica vladnih predstavnikov. Poleg tega je analiza pokazala, da je samo slaba polovica uporabnikov zadovoljna z vladnimi službami, ker so vsebine nerazumljive, informacije nezanesljive in da strani ne omogočajo komunikacije z vladnimi predstavniki. Analiza je pokazala tudi, da je na spletnih straneh slovenske vlade zelo slabo poskrbljeno za varnost in zasebnost uporabnikov, kljub temu, da so spletne strani namenjene tudi e-poslovanju, ki vključuje tudi poslovanje s osebnimi podatki državljanov (Kragelj, 2003:146).

Ovrednotenje spletnih predstavitev Vlade republike Slovenije je pokazalo, da je celostna ocena kakovosti strani slaba. Slabo oceno so si spletne strani prislužile, ker niso dostopne vsem državljanom in je tako kršena z Ustavo RS določena pravica o enakosti do obveščnosti, ker spletne strani ne zadovoljujejo potreb svojih potrošnikov, saj jim ne posredujejo kakovostnih informacij in ne izkoriščajo potencialov dvosmerne komunikacije. Poleg tega je slaba ocena posledica ne doseganja neuradno postavljenih komunikacijskih ciljev spletnih strani slovenske vlade.

Kraglja (2003:150) ugotavlja, da so največji problemi spletnih predstavitev: problem pomanjkljivosti in nerazumljivosti vsebine, ažurnost, nezanesljivost in (ne)pravočasnost posredovanja informacij. Poleg tega so spletne strani slabo dostopne in težavne za uporabo, kar posledično pripelje do neučinkovitosti spletnih strani, ki so slabo obiskane in drage za vzdrževanje. Spletne strani so naletale tudi na nizko zadovoljstvo uporabnikov, ker ne izkoriščajo potencialov novega medija in ker so si pridobile slabo oceno pri analizi skrbi za varnost in zasebnost.

Zdi se, da slovenska vlada tudi štiri leta po analizi Vintar, Decman in Kunstelj (1999:451-464) še vedno ne uporablja nobene izmed štirih političnih funkcij interneta, niti interneta ne razume kot sredstvo s katerim lahko državljanom pomaga zadovoljevati njihove potrebe. Zanimivo je, kot opozarja tudi Kragelj (2003:146), da spletne strani slovenske vlade niso dosegljive vsem državljanom. To pomeni, da v Sloveniji pri uresničevanju ideje neposredne demokracije obstaja tudi problem digitalne ločnice na državni ravni, kar predstavlja veliko grožnjo že tako redkim poskusom uresničevanja neposredne demokracije.

Poleg tega lahko na podlagi omenjenih raziskav ugotovimo, da politično komuniciranje slovenske države na internetu ni mrežno in ne vključuje vseh elementov družbenega življenja. V primeru Slovenije lahko govorimo, kot že nakazuje naslov Kragljeve (2003:136-152) raziskave o predstavitvah vlade na spletu, ki je namenjeno samooglaševanju, potrebam vlade in ne državljanov, katerim naj bi bila vlada odgovorna in v interesu katerih naj bi delovala na vseh področjih, tudi spletnem.

Kaj lahko vlada stori, da stanje svojega spletnega portala izboljša? Nekaj rešitev je navedel že Kragelj (2003:149):

- izkoriščanje demokratičnega potenciala (različne možnosti interakcije in komunikacije z vladnimi službami);
- visoka odzivnost;
- obseg elektronskih storitev (povečanje števila različnih storitev preko elektronskega poslovanja);
- ažurnost informacij;

- širša dostopnost (prilagojenost tehnološko zaostalim in drugim uporabnikom s posebnimi potrebami, možnost dostopanja do vladnih spletnih predstavitev z javnih prostorov...);
- izboljšanja sistema varnosti in zasebnosti;
- preprostejša uporabnost (centraliziranost spletnih predstavitev, preprosto informacijsko infrastrukturo in uporabo, ki bo razumljiva povprečnemu državljanu);

Poleg tega bi morala komunicirati mrežno, razumeti svojo vlogo širše – bolj družbeno in poskrbeti, da se obrača k državljanu in njegovim potrebam. Predvsem bi moral biti cilj vladnih spletnih predstavitev oziroma portala zadovoljevanje potreb državljanov, jim ob porabi portala ponuditi storitve z dodano vrednostjo in poskrbeti, da politična komunikacije postane del družbe skozi mrežno obliko komuniciranja. Najaktualnejši družbeni in vladni dogodki bi morali biti dosegljiva na spletnem portalu.

4. 2. NOVE OBLIKE POLITIČNEGA KOMUNICIRANJA NA LOKALNI RAVNI

Nove oblike demokracije naj bi se po mnenju različnih avtorjev (Hague in Loader, 1999; Hale, Musso in Weare, 1999; Lenk, 1999) s pomočjo novih informacijsko komunikacijskih tehnologij, med katerimi prevladuje internet, uresničevala na področju lokalnih skupnosti. Predvsem v obliki virtualnih skupnosti, ki prebivalcem omogočajo, da poiščejo zelene informacije, stopijo v kontakt s svojimi lokalnimi predstavniki, se vključijo v različne politične debate in s svojimi predlogi in pripombami vplivajo na podobo in razvoj svoje lokalne skupnosti.

Predvsem se zdi uresničevanje neposredne demokracije na lokalni ravni bolj uresničljivo v primerjavi z državno, ker so lokalne skupnosti manjše, se bolj zavedajo lokalne problematike in so zato bolj pripravljene sodelovati. Poleg tega pa lokalne spletne strani pomenijo manjši finančni zalogaj za oblikovanje in lahko v svojih vsebinah izkoriščajo tudi državne informacije in storitve na spletu, če so te seveda omogočene.

Tudi v Sloveniji se zdi razvoj lokalnih spletnih strani skoraj nujno potreben zaradi velike razdrobljenosti na lokalne enote od občin do upravnih enot. Predvsem pa zaradi tega, ker lokalna oblast v Sloveniji pomeni oblast, ki naj bi bila blizu državljanu in naj bi s svojimi

storitvami zadovoljevala njegove potrebe. Poleg tega pa, kot ugotavljata Trček in Lenarčič (2003:105-116), so se ljudje pripravljani aktivno vključevati v politične procese s pomočjo novih informacijsko komunikacijskih tehnologij in jih tovrstno vključevanje, vsaj na lokalni ravni, celo zanima. Poleg tega pa splet vidijo kot sredstvo preko katerega lahko na enostaven način, brez nepotrebnih birokratskih postopkov, dobijo vse potrebne informacije, ki jih iščejo.

Možnosti interneta za uresničevanje novih oblik demokracije so, v uspešni obliki, prvi začeli izkoriščati Američani, kmalu jim je sledila zahodna Evropa in nato vzhodna. Uspešnost projektov temelji na sodelovanju med civilno družbo (predvsem internetnih zanesenjakov in predstavniki subkultur), informacijsko usmerjeno javno oblastjo in administracijo ter lokalnim prebivalstvom, ki so se v projekte z veseljem vključevali.

Vendar se sistemi, kljub svoji uspešnosti in zanimanju strokovne javnosti srečujejo tudi z določenimi problemi med katerimi, kot bomo videli v nadaljevanju, najbolj izstopata problema kvalitete deliberativnih procesov in problem nizke udeležbe v sistemih, ki pa še vedno prekaša aktivno udeležbo v tradicionalnih političnih procesih. Ta dva problema sta dva izmed glavnih problemov uresničevanja novih oblik demokracije na lokalni ravni.

4. 2. 1. Santa Monica Public Electronic Network (PEN)

PEN sodi med najzgodnejše eksperimente novih oblik demokracije na lokalni ravni. Deluje je kot omrežje lokale skupnosti Santa Monica, skupnosti v bližini Los Angelesa. Sistem je začel delovati februarja 1989. Nanj se je lahko brezplačno priključil vsak prebivalec lokalne skupnosti, ko se je registriral v mestnem oddelku za informacijske sisteme (City's Information Systems Department). Oddelek je imel tudi vodilno vlogo pri oblikovanju sistema PEN. Dostop do sistema je bil omogočen tudi registriranim uporabnikom, ki doma niso imeli možnosti za priključitev na omrežje. Tem je bilo na voljo dvajset javno dostopnih terminalov na šestnajstih javnih lokacijah v mestu. Kasneje se je število terminalov povečalo na petintrideset. Tudi brezplačna povezava na sistem, ki je bila sprva omogočena le stalnim prebivalcem Santa Monice se je razširila tudi na tiste, ki so bili v mestu zaposleni in tiste, ki so v mestu obiskovali izobraževalne in raziskovalne ustanove. Poleg tega so v mestu omogočili izobraževalni tečaj za tiste, ki so se v sistem želeli vključiti, pa tega niso mogli, ker so bili računalniško nepismeni.

Kot ugotavlja Trček (1997:106-107) je sistem PEN razdeljen na štiri sklope:

- na sklop več kot 250 skupnih informacij, ki pokrivajo področja od delovanja lokalne oblasti do informacij o različnih servisih, ki so na voljo na lokalnem območju, in njihovi ponudbi. Ta del sistema je tako imenovani »read-only« in ne omogoča povratnih informacij uporabnikov;
- na sklop, ki omogoča komuniciranje z določenimi uradi lokalne oblasti, pa tudi oddajo zahtevkov za določena potrdila, dovoljenje in podobno;
- na sklop, ki omogoča komunikacijo med meščani in organi lokalne oblasti, pa tudi komunikacijo med vsemi vključenimi v omrežje;
- na konferenčni del: ta omogoča sodelovanje v diskusijskih skupinah. Razvilo se jih je več kot šeststo s številnimi različnimi vsebinami od reševanja konkretnih lokalnih problemov pa do debatnih skupin, ki razpravljajo o nacionalni in svetovni politiki in do diskusij privržencev Star Trek; pri tem je mogoče prebrati gradivo in dodajati lastna mnenja, sugestije;

Zanimivo je, da se je v sistem vključilo le 10 odstotkov Santa Moniških gospodinjstev oziroma 5 odstotkov registriranih meščanov. Kljub temu, da je ta odstotek zelo nizek, je kot ugotavlja Rabb (Trček, 1997:106), ta odstotek dosti višji kot delež tistih, ki se aktivno vključijo v ustvarjanje lokalne politike v realnem prostoru.

Poleg tistih, ki tudi drugače aktivno delujejo, je PEN omogočil aktivno sodelovanje pripadnikom socialnih manjšin, ki so drugače izključeni iz sodelovanja v političnem procesu na lokalni ravni, ali ker nimajo časa za sodelovanje v političnih diskusijah ali zaradi manjšinske pozicije v družbi. Tako je v sistemu sodelovalo nadpovprečno veliko žensk, brezdomcev, nezaposlenih in njim podobnih (*ibid*:107).

Kljub tem, da je sistem naletel na odobravanje in zanimanje pri lokalnem prebivalstvu, so se sodelujoči v sistemu obnašali nekorektno. Zanimivo je, da so si številni sodelujoči v klepetalnici, ki je v nasprotju s neposredno komunikacijo popolnoma anonimna, naredili nova imena. Poleg tega se je v sistemu izkazalo tudi pomanjkanje komunikacijskih pravil, kar je pripeljalo do tega, da so se nekateri akterji, ki niso imeli usklajenih mnenj, med seboj zmerjali. Poleg tega je prišlo do izseljevanj žensk po elektronski pošti, pojavili so se nekateri

nadzorniki, ki so sodelujoče celo opozarjali o njihovih slovničnih napakah. Mesta oblast se je na te problema odzvala tako, da je uvedla moderirane diskusije. Glavna naloga moderatorjev naj bi bila poskrbeti za višjo raven razprav in brisanje neprimernih mnenj, sporočil, ki bi se pojavljala znotraj diskusijskih skupin. Ta predlog mestne oblasti je naletel na buren odziv zagovornikov svobode govora.

Kot največji uspeh PEN in diskusij v konferenčnih skupinah naj bi bil odlok o uvedbi »javnih kopalnic« za brezdomce, prostorov, ki bi bili namenjeni osnovni higieni brezdomcev, pranju in likanju njihovega perila,... (opis povzet po Trček, 1997: 106-108)

4. 2. 2. De Digitale Stad Amsterdam

Amsterdam, kot eno največjih in najbolj razvitih kabelskih omrežji je ideje novih oblik demokracije v praksi poskušal uresničiti v treh primerih.

Prvi projekt »City Talk« je začel delovati leta 1989. Projekt je deloval kot živ diskusijski program na javno dostopnem kanalu lokalnega televizijskega, kabelskega omrežja na pobudo lokalne oblasti. O lokalni temi, ki so jo izbrali predstavniki družbenih gibanj, so v tri ure in pol trajajočem programu razpravljali predstavniki lokalnih oblasti, političnih organizacij in predstavniki nevladnih organizacij. V razpravo so se lahko vključili tudi gledalci in sporočali svoja mnenja in stališča, ki so bila v oddaji tudi prikazana. Vendar ta projekt zaradi problemov s tehnologijo, med oddajo je prihajalo do preobremenitve omrežja, in posledično pritožb prebivalcev, da se v oddajo ne morajo aktivno vključiti, ni zaživel. Poleg tega so raziskave pokazale, da ne morejo govoriti o udeležbi »navadnih meščanov«, ampak, da se televizijske razprave udeležujejo predvsem bolj izobraženi in politično bolj aktivni posamezniki. Program je bil kasneje umaknjen na lokalni polkomercialni kanal in preoblikovan v bolj profesionalno vodeni lokalni »talk show« (Trček, 1997: 108).

Drugi projekt »City Consultations« (Stadsberaad) je bil oblikovan leta 1993. Pobudnik je bila lokalna oblast. Projekt je bil osnovan kot neka vrste interaktivni vprašalnik v okviru katerega so se lahko meščani odločali med različnimi možnimi političnimi rešitvami lokalnih problematik. Tehnična izvedba projekta je bila kombinacija navodil po telefonu o uporabi teleksa, ki bo omogočal izpolnjevanje vprašalnika posameznika in primerjavo njegovih stališč s stališči ostalih meščanov. Tudi ta projekt ni zaživel. Glavna razloga sta bila tehnična

zapletenost projekta in nesprejetost med meščani. V štirih tednih je na vprašalnik odgovorilo le 157 meščanov (*ibid*:109).

Tretji projekt »Digital City« (De Digitale Stad) je za svojo uresničitev izkoristil večjo prijaznost računalniško posredovanega komuniciranja do uporabnika. Zanimivo je tudi, da je z razliko od prvih dveh projektov, pobuda za njegov nastanek prišla iz vrst skupine meščanov, ki deluje v Centru za kulturo De Balie in v XS4all fundaciji, ki temelji na gibanju računalniških privržencev.

Osnovna ideja projekta je oblikovanje digitalnega Amsterdama na internetu in predstavitev mesta kot virtualnega habitata in virtualne skupnosti z vsemi lastnostmi, ki jih ima mesto v realnosti. Pobudniki projekta so s pomočjo interneta zgradili digitalni model mesta. Bistvo projekta je graditev digitalnega modela mesta. Ustvarjalci mesta naj bi bili meščani. V omrežju so vključeni vsi akterji, ki imajo kaj ponuditi in je odprto za vsakogar, ki želi sodelovati v diskusijah ali postaviti svojo predstavitev znotraj digitalnega mesta. To digitalno mesto predstavlja živo entiteto, ki vključuje večino akterjev, ki so prisotni tudi v »realnem« Amsterdamu. Tako se lahko sodelujoči sprehajajo po kavarnah, knjižnicah, muzejih, kulturnih centrih. Poleg tega lahko obišejo številne idealistične organizacije in gibanja ter poiščejo številne komercialne ponudbe. Spletna oblika mesta vključuje tudi digitalno mestno hišo z dostopom do administrativnega sistema lokalne uprave in javnega informacijskega sistema.

Sodelovanje v sistemu je za sodelujoče brezplačno. Poleg tega imajo sodelujoči tudi možnost brezplačne pomoči pri namestitvi potrebne programske opreme in pomoč pri uvajanju v delo. Dostop je poskrbljen tudi za tiste, ki nimajo možnosti, da bi se v sistem vključevali od doma. Tako so na voljo javno dostopni terminali, ki so nameščeni v knjižnicah, muzejih, mestni hiši in domovih za ostarele.

Raziskave o strukturi udeležencev kažejo, da prevladujejo mlajši udeleženci, dobro izobraženi, zaposleni in moški. Poudariti je treba, da se tudi delež žensk, ki sodelujejo v projektu povečuje. Tako jih je leta 1994 v sistemu sodelovalo le 9 odstotkov, leta 1995 pa se je ta odstotek povečal na 15 odstotkov. Največ udeležencev je v diskusijah, ki so povezane z računalniško tehnologijo, umetnostjo, kulturo in demokracijo kibernetičnem prostoru. Kot Pravi Trček (1997:110) to kaže na to, »da je »digitalno mesto« bolj prostor novih elit in številnih »teho-entuziastov« kot pa prostor za »navadne državljane«. Zanimivo je, da je manj

udeležencev v diskusijah, ki se dotikajo specifičnih tematik iz področja lokalne problematike. To je lahko povezano tudi z dejstvom, da polovica uporabnikov sistema niso prebivalci Amsterdama.

Tudi projekt »De Digitale Stad« se sooča z istim problemom kot PEN, s problemom nizke ravni diskusije. Načrtovalci projekta vidijo rešitev v razširitvi projekta v druga Nizozemska mesta, ker naj bi to po njihovem mnenju in mnenju raziskovalcev pripeljalo do večje socializacije znotraj novega prostora. (opis povzet po Trček, 1997:108-110)

4. 2. 3. Manchesterski projekt »HOST«

Kot ugotavlja Carter (Trček, 1997:110) je projekt »Host« intergrativno oblikovan model lokalnega, mestnega omrežja, ki vključuje veliko število akterjev. Projekt izvira iz ekonomske razvojne strategije mestnega sveta, ki je postavila razvoj informacijsko telekomunikacijske tehnologije kot osrednje strateško izhodišče nadaljnjega razvoja mesta in regije. Za uresničitev te strategije so oblikovali prvi javni računalniški komunikacijski in informacijski sistem v Veliki Britaniji. Pri načrtovanju projekta so poskušali upoštevati resnične potrebe različnih v mestu navzočih akterjev. Razvoj projekta je in še vedno poteka s sodelovanjem izobraževalnega, zasebnega, prostovoljnega in civilno-družbenega sektorja.

Glavni cilji projekta so bili:

- razviti informacijsko infrastrukturo mesta, ki bo omogočala hitrejši dostop do »informacijske avtoceste« in na osnovi te infrastrukture oblikovati interaktivne informacijske servise;
- podpirati razvoj novih gospodarskih dejavnosti, ki bi temeljile na širjenju uporabe računalniških trgovinskih omrežij in delu na daljavo;
- na osnovi že potekajočih projektov ob možnosti za računalniško opismenjevanje in usposabljanje spodbujati uporabo novih informacijskih tehnologij tudi na drugih področjih (kultura, zdravstvo, transport);

Projekt deluje na osnovi dostopa preko interneta in uporabniku ponuja informacije o delovanju mestnih, lokalnih svetovalnih služb, številnih društev in »Elektronsko mestno hišo«. Elektronska mestna hiša omogoča vključevanje številnih skupin, katerim je bila prej

vklučenost zaradi prostorsko-časovnih in statusnih ovir onemogočena. V okviru te hiše zdaj deluje tudi njen ženski del, ki vključuje pobude številnih ženskih združenj in koordinira njihovo delo. Poleg žensk v tej hiši sodelujejo še razna manjšinska gibanja in prostovoljne organizacije. V okviru »Elektronske mestne hiše« potekajo številne diskusije, ki so se v začetkih projekta srečevale s problemom računalniške nepismenosti številnih manjšinskih skupin. Pobudniki projekta so ta problem rešili z šolo opismenjevanja tovrstnih skupin.

Projekt HOST se je postopoma povezal s podobnimi projekt soustvarjanja urbanega virtualnega habitata kot sestavnega dela mestnega življenja v informacijski družbi, ki potekajo znotraj EU. Poleg tega je postal nosilec enega od pilotskih projektov znotraj Medregionalne iniciative informacijske družbe, katerega nastanek je vzpodbudila Evropska komisija. V pilotskem projektu sodeluje šest regij, ki imajo možnost vplivati na razvoj informacijske politike znotraj EU na podlagi svojih izkušenj pridobljenih v projektu. Mesta in regije, vključene, v projekt lahko mimo višjih teritorialnih ravni sodelujejo pri izmenjavi konkretnih izkušenj in problemih ter načinih reševanja njihovih težav. (opis povzet po Trček, 1997:110-111)

4. 2. 4. Gibanje »telecottage« na Madžarskem

Gibanje »telecottage« se je na Madžarskem začelo v začetku 90. letih. Glavni cilji gibanja je, da s pomočjo informacijske tehnologije omogoči socialni in ekonomski razvoj na lokalni ravni. S pomočjo teh tehnologij so različne »tele koč« po celi Madžarski prispevale k lokalnemu razvoju, razvoju digitalne tehnologije, izboljšanju položaja Romske skupnosti, omogočanju dela na daljavo, razvoju različnih oblik izobraževanja in omogočale javne storitve za lokalno prebivalstvo. Glavna prednost teh »koč« je v tem, da lokalnemu prebivalstvu omogoča, da samostojno rešujejo svoje probleme, na način kot najbolje zanje in se jim zdi najprimernejši. Poleg tega so »koče« zaradi javnega dostopa odprte in dosegljive za vsakega posameznika in ne izključujejo tistih, ki nimajo dostopa do interneta od doma.

Gibanje se združuje v Združenje »telecottage« in je zaradi svoje priljubljenosti in velike prisotnosti razdeljeno na sedem regij po Madžarski, ki vse delujejo v okviru centralne organizacije. Ta organizacija svojim članicam omogoča povezavo s podobnimi primeri v tujini, domačo in tujimi vladami, skrbi za finančno pomoč posameznih enot v ostalih sedmih

regijah in finančno pomoč, ki omogoča informacijski razvoj sisteme. Poleg tega je glavna organizacijo odgovorna za informacijsko podporo vsem članicam, skrbi za notranji in zunanji informacijski sistem. Povezave na regijski ravni pa skrbijo za nadzorovanje, delovanje in razvoj »koč« znotraj svoje regije.

Prva »telecottage« je bila leta 1994 postavljena v vasi Csákberény, na srečanju vaščanov, ko so ti razpravljali o prihodnosti svoje vaške skupnosti. Pozitiven odziv vaščanov in poročanje medijev je gibanju dalo možnost, da vladi predstavi pomemben vpliv gibanja na razvoj lokalne in državne politike, pozitiven vpliv gibanja na ekonomski in socialni razvoj države ter krepitve državljskega gibanje in socialnih vezi. Leta 1997 je gibanje zaradi svojih uspehov dobilo tudi tujo finančno pomoč – USAID, ki je pomagala ustanoviti 30 »telecottages«. Poleg tega je gibanje svojevrstno tudi po načinu financiranja, saj vanj investirajo država, ekonomski subjekti in predstavniki civilne družbe. Danes preko 500 »tele koč« deluje po državi in tako predstavlja dostop eni petini zaselkov po državi. Madžarska vlada obljublja, da naj bi bil do leta 2006 omogočen dostop do teh sistemov povsod po državi. Tako naj bi bil sistem omogočen ne samo preko »koč« ampak tudi v šolah, knjižnicah, kulturnih ustanovah, na poštah in v ostalih podobnih ustanovah.

O priljubljenosti in uspešnosti tega gibanja priča tudi posebna kultura, ki se je razvila v teh sistemih in jo lahko po besedah Gáspára in Wormalda (2003:35) opišemo z naslednjimi besedami: »solidarnost, enake možnosti, znanje in informiranost, (javne) storitve, skupnost, medsebojna povezanost, tolerantnost, odprtost, razumevanje in predstavljanje vrednost«.

Vendar se tudi sistem na Madžarskem, kot že vsi prej opisani sistemi, srečuje s problemom nadzorovanja kvalitete. Ustanovitelji gibanja »telecottage« so že na začetku določili tako imenovani »telecottage minimus«, ki pomeni najnižjo stopnjo zahtevane kvalitete delovanja in posredovanja informacij v sistemu. Vendar je zaradi velike priljubljenosti sistema, njegove razširjenosti po celoti državi in hitrega širjenja sistema nadzorovanje kvalitete zelo oteženo. Kvalitete pa še vedno, kljub problemom, ostaja eno izmed glavnih meril sistema.

Zaradi hitrega razvoja gibanja se le-to srečuje tudi s problemom nadzorovanjem tega. Način nadzora dogajanja v posameznih sistemih po državi se je zaradi njihove množičnosti in nenehnih sprememb izkazal za neučinkovitega. To pa je posledično pripeljalo tudi do

finančnih problemov, ker potencialni investitorji niso pripravljeni investirati v sistem, katerega delovanje ni nadzorovano.

Sistem sicer ima dovolj finančnih sredstev za preživetje, primanjkuje pa mu sredstev, ki bi jih lahko vložil v svoj nadaljnji razvoj, predvsem kar se tiče vlaganja v nove in razvitejše informacijske tehnologije. (opis povzet po Gáspár in Wormald, 2003:35-55)

Vsi opisani projekti izkoriščajo vse štiri politične funkcije interneta in tako lokalnemu prebivalstvu omogočajo dostop do informacij, omogočajo jim dostop do lokalnih oblasti, aktivno udeležbo v sprejemanju političnih odločitev, ki se nanašajo na lokalna področja, prav tako pa so vzpostavljeni sistemi namenjeni temu, da lahko lokalne institucije začutijo utrip iz javnosti in delujejo v skladu s tem utripom.

Poleg tega sistemi delujejo na principu mreže in v komunikacijo združujejo celoten sistem neke lokalne skupnosti od političnih odločitev, do izobraževanja, kulturnih dejavnosti do ostalih storitev namenjenih zadovoljevanju potreb lokalnih prebivalcev.

Tudi za zagotavljanje ideje neposredne demokracije so v lokalnih skupnostih, kjer delujejo predstavljeni projekti poskrbeli. Problem dostopa do novih informacijsko komunikacijskih so rešili z omogočanjem javnega dostopa do sistemov, brezplačne priključitve in nasvetov ob priključitvi na sistem ter v obliki različnih izobraževanj za tiste, ki novih informacijsko komunikacijskih tehnologij ne znajo uporabljati. Z povezovanjem lokalnih oblasti, civilne družbe, ekonomskih subjektov, podjetij, ki se ukvarjajo z razvojem in dobavo novih informacijsko komunikacijskih tehnologij in računalniških entuziastov, so se sistemi na lokalni ravni izognili tudi grožnji komercializacije novih informacijsko komunikacijskih tehnologij. Poleg tega je pozitiven odziv lokalnega prebivalstva posledica tega, da so sistemi namenjeni zadovoljevanju njihovih potreb in je potreb lokalnih oblasti.

Zdi se, da sta glavna problema predstavljenih projektov zagotavljanje zadostne finančne podpore za njihov razvoj, ki je nujno potreba ob dejstvu, da se nove informacijsko komunikacijske tehnologije skoraj dnevno spreminjajo in problem zagotavljanja kvalitetnih procesov deliberacije. Slednji je rešljiv predvsem s pomočjo izobraževanja, o tem kaj je potrebo vedeti preden se vključimo v spletni forum in na kak način naj sodelujemo (tovrstne

napotke na svojem spletnem portalu že posreduje britanska vlada). Finančni problem pa je odvisen od volje lokalnih oblasti, da priskrbijo potrebna sredstva in uspešnosti ter priljubljenosti sistema pri lokalnem prebivalstvu.

Kot je razvidno iz opisanih projektov je nov način političnega komuniciranja in izvajanje neposredne demokracije na lokalni ravni možno. Zanima nas, kakšno je stanje v Sloveniji.

4. 2. 5. Mestne občine v Sloveniji

Leta 1999 so Vintar, Decman in Kunstelj (1999:451-464) v okviru raziskave, ki je preučevala stanje spletnih strani slovenske države, analizirali tudi stanje v slovenskih občinah. Rezultati so bili porazni, saj je internet kot sredstvo komunikacije uporabljajo le 31 od 192 obstoječih občin. Zanimalo nas je kakšno je stanje po štirih letih. Odločili smo se, da preverimo stanje v mestnih občinah. Teh je v Sloveniji 11 in po številu uporabnikov interneta v Sloveniji predstavljajo največji delež. Kot kažejo rezultati Mediane (2001:279) je med največjimi kraji v Sloveniji največ uporabnikov interneta v okolici Ljubljane in Kopra. V Ljubljani je tudi največ uporabnikov gleda na Slovenijo, sledita ji Maribor in Celje. Izmed analiziranih mestnih občin je najmanj uporabnikov v okolici Raven na Koroškem in Novega mesta.

Poleg tega je na našo odločitev vplivala tudi raziskava, ki sta jo naredila Trček in Lenarčič (2003:105-116). Raziskava Internet kot medij politične participacije: primer priprave novega prostorskega plana Mestne občine Ljubljana je analizirati stopnjo informatiziranosti meščanov Ljubljane in njihovo pripravljenost za politično participacijo.

Avtorja so zanimala tri področja:

- analizirala sta dejansko stopnjo informatiziranosti – opremljenost prebivalcev MOL z novimi informacijskimi in komunikacijskimi tehnologijami;
- zanimala ju je seznanjenost meščanov s pripravami novega prostorskega plana MOL in njihova pripravljenost za sodelovanje v razpravah ob novem prostorskem planu in o njem;

- analizirala sta tudi interese meščanov za politično participacijo in možnosti za izkoriščanje kibernetnega prostora za aktivnejše vključevanje meščanov v razprave o razvojnih politikah MOL;

Analizo sta naredila v sodelovanju z Oddelkom za urbanizem MOL in je potekala na osnovi telefonskih anket.

Rezultati analize so pokazali, da so prebivalci Ljubljane v primerjavi s slovenskim povprečjem nadpovprečno informatizirani, saj kar 75 odstotkov sodelujočih v raziskavi mobilni telefon uporablja dnevno, 38 odstotkov anketirancev dnevno uporablja osebni računalnik in 26 odstotkov sodelujočih dnevno uporablja internet. Vendar kot opozarjata Trček in Lenarčič (2003:108) tudi med ljubljanskimi prebivalci obstaja problem digitalne ločnice, v kateri so v slabšem položaju starejši, slabše izobraženi in ženske. V okviru stopnje informatiziranosti je avtorja zanima tudi, katere vsebine zanimajo uporabnike interneta. Rezultati so pokazali, da prebivalce Ljubljane na internetu še vedno najbolj zanimajo informacije v zvezi z službo, izobraževanjem in zabavo, manj pa se zanimajo za politične vsebine.

Vendar so podatki v zvezi z iskanjem političnih vsebin in politične participacije vseeno spodbudni. Zanimivo je, da je kar 45 odstotkov uporabnikov interneta z njegovo pomočjo poiskalo kakšen uradni dokument, da je kar 30 odstotkov tistih, ki so s pomočjo interneta sodelovali pri volitvah, glasovanju, pisali pismo županji in podpisovali peticije ali pisma. Ti rezultati kažejo, da se ljubljanski meščani zanimajo za politično participacijo in jo s pomočjo interneta tudi izvajajo.

Rezultati so tudi pokazali, da meščani pogrešajo (31 odstotkov) ali delno pogrešajo (29 odstotkov) informaciji o mestni prostorski problematiki, teh ne pogreša samo 11 odstotkov sodelujočih. Spodbudni so tudi rezultati, ki se nanašajo na pripravljenost meščanov, da sodelujejo pri pripravi novega prostorskega plana MOL, saj si želi v projektu sodelovati kar 40 odstotkov sodelujočih v anketi. Od tega si jih kar 58 odstotkov v projektu želi sodelovati s pomočjo telefonskih anket, kar 47 odstotkov pa si jih želi sodelovati s pomočjo delavnic, na katerih prebivalci posredujejo svoje poglede na prostorsko problematiko.

Na osnovi rezultatov raziskave lahko trdimo, da so meščani dobro informatizirani in da svojo informatiziranost želijo uporabljati tudi v namene politične participacije. Poleg tega so rezultati tudi pokazali, da se meščani želijo aktivno vključiti v reševanje problema prostorske

problematike. Zaradi dobre stopnje informiranosti in željo po informiranosti in vključevanju v politične zadeve meščanov Ljubljane smo se odločili, da analiziramo koliko spletne strani slovenskih mesnih občin zadovoljuje te potrebe. Poleg tega se nam je zdela analiza zanimiva tudi zaradi tega, ker naj bi imeli spletne strani slovenskih mestnih občin skupno, enotno podobo.

1. Analiza na osnovi uporabe spletnih orodij

Preučevali smo dva glavna vidika spletne komunikacije: informativno transparentnost in komunikacijsko interaktivnost. Informativna transparentnost se nanaša na dosegljivost informacij, ki so povezane z delovanjem in cilji mestne občine. Komunikacijska interaktivnost pa je oblika dvo- ali večsmerne komunikacije in se nanaša na možnost izmenjave sporočil. Analizo smo naredili na osnovi uporabe orodij, ki jih je za analizo spletnih strani slovenskih političnih strank uporabil Franz (2003:45). Franc je v analizi s pomočjo uporabe spletnih orodij ugotavljal koliko so na spletnih straneh slovenskih političnih strank dosegljive informacije, ki so povezane z delovanjem in cilji politične strank in ali spletne strani omogočajo dvosmerne ali večsmerne komunikacije in ali obstaja možnost izmenjave sporočil. Na osnovi rezultatov analize je ugotovil, da večina parlamentarnih strank svetovnega spleta ne jemlje resno oz. ne izkoriščajo vseh potencialov, ki jih splet ponuja.

Analizirana orodja smo priredili zaradi vsebinskih razlik med politično stranko in občino. Nekatera orodja smo iz analize izpustili (včlaniti se v stranko, politični program, okrožnica in pisati predstavnikom v DZ). Analizi smo dodali orodje: povezava z občinsko upravo.

Spletne strani mestnih občin smo analizirali na osnovi uporabe naslednjih orodij:

- ali obiskovalci lahko pošljejo pismo županu (Franz: lahko pošljejo pismo predstavniku);
- ali je dostopna organizacija občine (Franz: organizacija stranke);
- ali spletna stran vsebuje sporočila za javnost;
- ali spletna stran vsebuje razpored dogodkov;
- možnost vključitve v razpravo;

- iskalnik;
- redna vzdrževanost strani;
- povezava z občinsko upravo;

Tabela 1: Prisotnost analiziranih orodij na spletnih straneh mestnih občin

	Celje	Koper	Kranj	Ljubljana	Maribor	Murska Sobota	Nova Gorica	Novo mesto	Ptuj	Slovenj Gradec	Velenje
Pismo županu	Delno	Delno	Ne	Da	Da	Ne	Ne	Da	Ne	Da	Da
Organizacija občine	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Delno	Da	Da
Sporočila za javnost	Da	Da	Da	Da	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Da
Razpored dogodkov	Da	Da	Da	Da	Da	Ne	Da	Da	Ne	Da	Da
Vključiti se v razpravo	Da	Ne	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Da
Iskalnik	Da	Da	Ne	Ne	Da	Ne	Ne	Da	Ne	Da	Da
Redno vzdrževano	Da	Delno	Da	Delno	Da	Ne	Delno	Da	Ne	Delno	Da
Povezava z občinsko upravo	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Ne	Da	Da

Rezultati analize spletnih strani 11 mestnih občin na osnovi uporabe orodij so pokazali, da spletne strani najmanj pozornosti namenjajo možnosti vključitve v razpravo in možnosti pisanja županu oziroma županji. Možnost vključitve v razpravo ponujajo samo pet mestnih občin (Celje, Maribor, Nova Gorica, Novo Mesto in Velenje). Mestna občina Slovenj Gradec na svoji spletni strani sicer ima možnost vključitve v klepetalnico, vendar je ta namenjena vprašanjem in mnenjem občanov na katere z nekajtedenskim zaostankom odgovarja občinski predstavnik za odnose javnosti. Poleg tega se klepetalnica razume kot nekakšna oglasna deska, ki ne omogoča nobene interaktivnosti, ampak samo branje vprašanj, pripomb in odgovorov. Zanimivo, je da možnosti vključitve v razpravo ne vključuje največja mestna

občina, občina Ljubljana. Ta rezultat je zanimiv predvsem zato, ker je raziskava, ki sta jo naredila Trček in Lenarčič (2003:105-116) pokazala, da je v Ljubljani prisotna visoka stopnja informatiziranosti meščanov in da si ti želijo aktivno vključevati v lokalno problematiko, vendar te možnosti preko spletne strani MOL nimajo.

Možnost pisanja županu oziroma županji imajo občani Mestnih občin Ljubljana, Maribor, Novo Mesto, Slovenj Gradec in Velenje. V občinah Celje in Koper imajo občani to možnost samo delno, ker sporočilo sicer lahko pošljejo na elektronski naslov župan, vprašanje pa je kdo na to pismo v resnici odgovori in ali ga župan sploh vidi.

Spletne strani mestnih občine skoraj v večini svojim obiskovalcem omogočajo povezavo z občinsko upravo. Te možnosti nimajo samo občani Mestne občine Ptuj. Zanimivo je, da to možnost svojim občanom omogoča tudi spletna stran mestne občine Murska Sobota, ki se je poleg Mestne občine Ptuj, izkazala kot najslabša uporabnica analiziranih spletnih orodij.

Rezultati analize so pokazali tudi, da večina mestnih občin na svojih spletnih predstavitev svojim obiskovalcem nudi informacije o svoji organiziranosti, informacije o razporedu dogodkov in sporočila za javnost. Vendar pa so spletne strani slabše redno vzdrževane. Pri tistih občinah, ki so dobile oceno delno (Koper, Ljubljana, Nova Gorica in Slovenj Gradec) pogrešamo arhiviranje dogodkov in sporočil starejšega datuma. Spletne strani tako delujejo nepregledno in obiskovalcu otežujejo delo pri iskanju zelenih informacij, ker te niso primerno arhivirane. Poleg tega obiskovalcem otežuje iskanje tudi odsotnost iskalnika (Ljubljana in Nova Gorica), ki naj bi bil po mnenju Franza (2003:46) pokazatelj koliko so se s spletno stranjo ukvarjali njeni oblikovalci.

2. Analiza političnega komuniciranja in uresničevanja neposredne demokracije

V drugem sklopu analize smo se odločili analizirati koliko se uporaba spletnih orodij kaže v novih oblikah političnega komuniciranja in direktni demokraciji. Iz analize smo izključil spletne strani Mestne občine Murska Sobota in Mestne občine Ptuj zaradi zelo slabe uporabe spletnih orodij.

Analizirali smo naslednja spletna orodja:

- **podatki o organizaciji občine** - zanimalo nas je ali podatki o organizaciji občine spletnemu obiskovalcu posredujejo informacije, ki mu pomagajo pri razumevanju političnih procesov v občini in ali podatki o organizaciji občine obiskovalcu pomagajo pri aktivni udeležbi v politične odločitve;
- **sporočila za javnost** - zanimalo nas je ali so sporočila ažurirana in ali poleg samooglaševanja mestne občine služijo še čemu drugemu;
- **razpored dogodkov** - zanimalo nas je ali razpored dogodkov vključuje samo razpored dejavnosti lokalne oblasti ali vključuje tudi druge dejavnosti v lokalnem okolju (kulturne, športne prireditve);
- **vključiti se v razpravo** – zanimalo nas je ali so razprave napovedane vnaprej, ali so na spletnih straneh prisotna osnovna navodila o načinu vključevanja v razpravo in ali so razprave samo politične narave;
- **redno vzdrževano** – zanimalo nas je ali spletne strani obiskovalcem nudijo res najaktualnejše informacije;
- **povezava z občinsko upravo** – zanimalo nas je ali povezava z občinsko upravo omogoča e-poslovanje;

Rezultati analize so pokazali, da v primeru podatkov o organizaciji občine spletne strani mestnih občin obiskovalcu ponujajo informacije o organih občine, njihove zadolžitve in informacije o tem, kdo vse sestavlja posamezne organe občine. Vendar informacije o organizaciji občin obiskovalcem ne dajejo dodane vrednosti, ki bi lokalno prebivalstvo izobraževala niti ne omogočajo obiskovalcu, da na organe občine naslovi pripombe, pritožbe ali pohvale. Nekatere spletne strani sicer omogočajo komunikacijo s člani organov občine preko spletne pošte, vendar je ta bolj namenjena posredovanju vprašanj.

Analiza uporabe orodij sporočil za javnost in razpored dogodkov je pokazala, da mestne občine v uporabi teh orodij splet razumejo širše, saj sta ti dve orodji namenjeni posredovanju najnovejših informacij in napovedi iz vse področij lokalnega življenja. Prav tako so podatki, ki jih vsebujeta ti dve orodji redno ažurirani in tako vsebujejo visoko informativno vrednost. Tudi na splošno so spletne strani dobro vzdrževane in občanom nudijo najnovejše novice iz delovanja občine in upravne enote, prav tako so občani ažurno informirani o vseh občinskih razpisih in različnih rokih oddaje uradnih dokumentov.

Zelo slabo se je izkazala uporaba možnosti vključitve v razpravo, saj razprava na nobeni od pregledanih spletnih strani ni napovedana vnaprej, nikjer niso določeni osnovni pogoji sodelovanja in le klepetalnica v primeru Mestne občine Nova Gorica je namenjena aktivni udeležbi lokalnega prebivalstva pri ustvarjanju lokalne politike, vse ostale so bolj namenjene »kramljanju« o tekočih zadevah.

Zelo slabo se je izkazalo tudi orodje povezave z občinsko upravo, ki na nobeni spletni strani ne omogoča e-poslovanja. So pa v Mestnih občinah Koper, Maribor, Novo mesto, Slovenj Gradec in Velenje obiskovalcem svojih spletnih strani omogočili, dostop do različnih uradnih obrazcev in vlog.

3. Sklep

Rezultati analize spletnih strani mestnih občin v Sloveniji so pokazali, da politično komuniciranje preko spleta še vedno ni mrežno, kažejo pa se že nekakšni zametki, saj so spletne strani namenjena predstavitvi utripa celotnega mesta in ne samo občine. Poleg tega lahko sklenemo, da spletne strani slabo izkoriščajo politične funkcije interneta, predvsem funkcijo povratne informacije med občani in občinskimi organi ter možnostjo dvosmerne komunikacije.

Spletne strani še vedno ne izkoriščajo možnosti e-poslovanja, kar je povezano tudi z neuporabo tovrstnih oblik na državni ravni. Poleg tega so na splošno tudi lokalne spletne strani namenjene prezentiranju in ne vključevanju in deliberaciji. Analiza je pokazala, da tudi, če so spletne strani vsebovale vsa analizirana orodja to še ni pomenilo, da so uresničevale ideje neposredne demokracije.

Primeri iz tujine kažejo, da je internet prostor neposredne demokracije in novih oblik političnega komuniciranja, komuniciranja, ki je mrežno in v svoji vsebini zajema vse družbene elemente od rojstva novega otroka do predloga zakona o istospolnih partnerjih. Mrežna komunikacija politično komuniciranje vrača na »ljudsko« raven, raven posameznika in njegovega življenja.

Pregled analiz slovenskih spletnih strani in pregled spletnih strani slovenskih mestnih občin je pokazal, da politična komunikacija preko spleta v Sloveniji ni mrežna in da komuniciranje preko spleta v Sloveniji ni namenjeno uresničevanju neposredne demokracije. Ravno nasprotno - politično komuniciranje preko spleta ne izkorišča njegovih političnih funkcij: ne informira, ne omogoča razprave in predstavniki slovenskega ljudstva spleta ne uporabljajo za stik z državljani niti ga ne izkoriščajo za prejemanje povratnih informacij o svojih odločitvah. Poleg tega spletno politično komuniciranje ni namenjeno zadovoljevanju potreb državljanov in ne dodaja dodane vrednosti.

6. ZAKLJUČEK

V uvodu diplomskega dela smo si postavili vprašanja ali uporaba interneta v Sloveniji državljanom res omogoča vključitev v participativne, neposredne oblike demokracije in ali v Sloveniji politična komunikacije temelji na mrežnem principu. Na podlagi zastavljenih vprašanj smo postavili tudi hipotezi, da uporaba interneta v Sloveniji ne omogoča neposredne demokracije in da politično komuniciranje preko interneta v Sloveniji ni mrežno komuniciranje. Hipoteze lahko na osnovi pregledanih primerov iz tujine, pregleda analiz spletnih strani slovenske vlade in opravljene analize spletnih strani Slovenskih mestnih občin potrdimo.

Hipoteze smo skozi nalogo preverjali s pomočjo sekundarne analize podatkov in raziskave spletnih strani slovenskih mestnih občin. Tako smo najprej opredelili internet in njegovo rastočo vlogo kot medija novih oblik političnega komuniciranja. Opisali smo vse štiri njegove politične funkcije; dostop do informacij, dostop do javnih oseb in političnih predstavnikov, možnost vzpostavljanja računalniških forumov in dostop do povratnih informacij iz javnosti o posledicah vladnih odločitev. Upoštevanje vseh štirih političnih funkcij interneta je tudi prvi pogoj za uresničevanje ideje »močne« demokracije.

Ideje o »močni« demokraciji se pojavljajo v različnih oblikah, vsem pa je skupna ideja uresničevanja participativne demokracije s pomočjo novih informacijsko komunikacijskih tehnologij. Vendar je uresničevanje teh idealov pogojeno s pravilno uporabo novih informacijsko komunikacijskih tehnologij, dostopom do njih in njihovo neodvisnostjo. Poleg tega se uresničevanje te ideje srečuje s problemom zagotavljanja kvalitetnih deliberativnih procesov, saj uporabniki spletne forume vidijo kot prostor iskanja isto mislečih, monologa ali kar je še huje, oglasne deske. Kot največja ovira pri uresničevanju »močne« demokracije je problem politično apatičnega državljana, saj reševanje tega problema od držav zahteva kreativni izrabi novih informacijsko komunikacijskih tehnologij, ki morajo temeljiti na zadovoljevanju potreb državljanov in jim morajo zato ob uporabi nuditi dodano vrednost.

Kot so pokazali primeri iz tujine uporaba interneta v namene političnega komuniciranja omogoča razvoj čisto novih oblik politične komunikacije, ki temeljijo na mrežnem povezovanju med različnimi organizacijami iz različnih ravni družbe. Te nove oblike

političnega komuniciranja se približujejo državljanu in njihovim potrebam, postajajo del vsakdana in vsakdanjih aktivnosti. Ob tem izkoriščajo vse štiri politične funkcije interneta: državljana informirajo, mu omogočajo dostop do informacij, ki prej niso bile javno dostopne, omogočajo mu dostop do javnih uslužbencev in političnih predstavnikov ter aktivno vključevanje v političen proces. Vladi pa omogočajo, da lahko iz javnosti dobi povratno informacijo o posledicah njenih odločitev in ji daje možnost, da s svojimi dejanji negativne posledice popravi in pozitivne nadgradi ter tako poskrbi za potrebe državljana.

Primeri iz tujine so pokazali tudi, da internet omogoča uresničevanje neposredne demokracije, da lahko z dodano vrednostjo vsebin zadovoljuje potrebe državljanov in premaga njihovo politično apatičnost ter z svojo interaktivnostjo, ob pomoči države, omogoča kvalitetne deliberativne procese. Države lahko z javnim dostopom do informacijskih tehnologij in sodelovanjem civilne družbe premagajo problem dostopa do informacijskih tehnologij in problem komercializacije. Zdi se, da je edini problem, ki ostane, problem kvalitetnih deliberativnih procesov, ki pa je rešljiv z izobraževanjem državljanov.

Stanje v Sloveniji je zato še bolj zaskrbljujoče. Politično komuniciranje preko spleta v Sloveniji ni mrežno in ne izkorišča političnih funkcij interneta ter zato tudi ne omogoča neposredne demokracije. Splet na državni ravni še vedno ostaja sredstvo političnih prezenacij in političnega samooglaševanja. Poleg tega je v Sloveniji razumljen kot medij v katerem lahko objavimo tisto česar drugi mediji niso hoteli. Zakon o dostopu do informacij javnega značaja naj bi uresničeval vsaj eno politično funkcijo interneta – dostop do informacij. Z uvedbo e-poslovanja naj bi splet poskrbel tudi za potrebe državljanov, kar pa se tiče procesov deliberacije in upoštevanja povratnih informacij iz javnosti pa njihovo uresničevanje ni odvisno od uporabe spleta ampak posameznikov. Vendar je kljub temu potrebno poudariti, da je ne-zagotavljanje neposredne demokracije pereč problem ob dejstvu, da je Slovenija leta 1998 pristopila k Aarhuski konvenciji (2002), ki participativno demokracijo na področje varstva okolja zapoveduje in članice pristopnice poziva, da upoštevajo pravico državljanov do dostopa do informacij, pravico do udeležbe pri odločanju in da v te namene podpisnice uporabljajo medije in elektronske ter vse prihodnje oblike komuniciranja. Slovenija tega poziva s pomočjo interneta ne uresničuje.

Tudi analiza spletnih strani mestnih občin v Sloveniji je pokazala, da politična komunikacija preko spleta v Sloveniji na lokalni ravni ni mrežna in da komuniciranje preko spleta ni namenjeno uresničevanju neposredne demokracije. Vendar slovenske mestne občine v primerjavi z vlado v spletu že vidijo prostor neke nove komunikacije, kar se kaže v vsebinah, ki se na nanašajo samo na lokalno oblast, ampak tudi na širše lokalno dogajanje. Poleg tega mestne občine splet vidijo tudi kot sredstvo zadovoljevanja potreb občanov in jim kljub temu, da e-poslovanje še ni zagotovljeno, ponujajo vsaj obrazce in vloge v elektronski obliki. Na lokalni ravni se splet tudi uporablja kot oblika aktivne udeležbe občanov v razpravljanju o lokalnih zadevah.

Rezultati analize spletnih strani slovenskih mestnih občin so pokazali, da se oblikovalci teh spletnih strani že zavedajo širšega pomena političnega komuniciranja, vendar kot pravi Trček (2003: 9), »relativno visoka stopnja informatiziranosti gospodinjstev v Sloveniji ni nadgrajena z ustreznimi politikami informatizacije na različnih teritorialnih ravneh. To se kaže tudi v obstoječih temeljnih dokumentih družbeno-prostorskega razvoja republike Slovenije. Tako z vsaj petletno zamudo šele sedaj postaja politika informatizacije ena od deklarativno prioritarnih nalog izvršilne oblasti.«

Vlogo interneta je v Sloveniji treba začeti razumevati širše, ne zgolj kot sredstvo političnih prezentacij, ampak kot medij mrežnih komunikacij s pomočjo katerih bo potrošnik, državljan, lahko zadovoljeval svoje potrebe na enem mestu in v okviru enega portala, v katerega bodo povezani vlada, nevladne organizacije, lokalne skupnosti in ostala civilna družba. Poleg tega pa je smiselno poudariti, da bi bilo stanje na lokalni ravni boljše, če bi bil cilj vladne komunikacije zadovoljevanje potreb državljanov, kajti lokalna samouprava je le podaljšek državnih storitev, je mesto kjer se s storitvami sreča potrošnik, državljan.

7. LITERATURA

- *Citizens as Partners: information, consultation and public participation in policy-making* (2001). Paris: OECD Publications.
- Clift, Steven (2003) "Public net-work: Online information Exchange in the Pursuit of Public Service Goals". <http://www.publicus.net/articles/edempublikenetwork.html>, 12. 10. 2003
- Federal Networking Council (1995) *FNC Resolution. Definition of Internet*. Dostopno na <http://www.itrd.gov/fnc/internet-res.html> (1. 9. 2003)
- Ferfila, Bogomil in Kos, Marta (2003) *Politično komuniciranje*. Ljubljana: Fakultete za družbene vede
- Franz, Damjan (2003) Digitalna demokracija in politična kultura na primeru Slovenija. *Časopis za kritiko znanosti*, 30(21), 34-53.
- Gáspár, Mátyás in Wormald, Tom (2003) The Network Community of Small Settlements in Hungary: Perspectives and Experiences. V Trček, Franc (ur.) *Community – Net in South and East Europe*, 35-54. Ljubljana: Center of Spatial Sociology, Faculty of Social Sciences.
- Grossman, Lawrence K. (1995) *The Electronic Republic*. New York: Penguin Group.
- Hague, Barry N. in Loader, Brian D. (1999) Digital Democracy: An Introduction. V Hague, N. Barry in Loader, D. Brian, ur. *Digital Democracy, Discourse and Decision Making in the Information Age*, 3-22. New York: Routledge.
- Hale, Matthew, Musso, Juliet in Weare, Christopher (1999) Developing digital democracy: evidence from Californian municipal web pages. V Hague, N. Barry in Loader, D. Brian, ur. *Digital Democracy, Discourse and Decision Making in the Information Age*, 96-116. New York: Routledge.
- Jones, Steven G. (1998) Introduction. V Jones, Steven G. (ur) *Cybersociety 2.0: Revisiting Computer-Mediated Communication and Community*, xi-xvii. London: Sage Publications.

- Kragelj, Boris (2003) Ovrednotenje spletnih predstavitev Vlade Republike Slovenije. *Časopis za kritiko znanosti*, 30(21), 136-152.
- Krnec, Sebastjan F. (2002): *Politični marketing – razvoj in analiza volilnih kampanj v Sloveniji*, diplomska naloga, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede
- Lenk, Klaus (1999) Electronic support of citizen participation in planning processes. V Hague, Barry N. in Loader, Brian D., ur. *Digital Democracy, Discourse and Decision Making in the Information Age*, 87-96. New York: Routledge.
- Lukšič, Andrej A. in Delakorda, Simon (2003) Digital Democracy – the Case of Slovenija. V Trček, Franz (ur.) *Community – Net in South and East Europe*, 112-145. Ljubljana: Center of Spatial Sociology, Faculty of Social Sciences.
- Marega, Milena in Kos, Drago, ur. (2002) *Aarhuška konvencija v Sloveniji: strokovna priporočila za implementacijo Konvencije o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah*. Ljubljana: Regionalni center za okolje za srednjo in vzhodno Evropo.
- Nixon, Paul in Johansson, Hans (1999) Transparency through technology: the internet and political parties. V Hague, Barry N. in Loader, Brian D., ur. *Digital Democracy, Discourse and Decision Making in the Information Age*, 135-154. New York: Routledge.
- Oblak, Tanja (2002) Elektronska demokracija in nova prizorišče političnega delovanja. *Javnost/The public* Vol. 7, 121-132.
- Oblak, Tanja (2002) Podobe elektronske demokracije: *Teorija in praksa* 39(2), 155-169
- Oblak, Tanja (2003) Ali kaj e-participirate? *Časopis za kritiko znanosti*, 30(21), 57-73.
- Petrin, Katja in Prusnik, Urška (2002) *Popularni diskurz v političnem komuniciranju*: magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Pinder, Andrew (2003) E-uprava v Združenem kraljestvu. *Priloga Dela ob blejski konferenci o elektronskem poslovanju*, 7. 6.:23
- *Raziskava medijev v Sloveniji, Mediana BGG* (2001). Polletje 2001/2. Ljubljana: Inštitut za raziskave medijev, Mediana.

- Spassov, Orlin (2003) *Internet in Southeast Europe: between the communication utopi and reality*. V Trček, Franc (ur.) *Community – Net in South and East Europe*, 1-18. Ljubljana: Center of Spatial Sociology, Faculty of Social Sciences.
- Trček, Franc (1997) Virtualna demokracija-navideznost ali dejanskost? *Družboslovne razprave*, 13(24/25) 98-117.
- Trček, Franc (ur) (2003) *Problem informacijske (ne)dostopnost*. Ljubljana: Center za prostorsko sociologijo, Fakultete za družbene vede.
- Trček, Franz in Lenarčič, Blaž (2003) Internet kot medij politične participacije: primer priprave novega prostorskega plana Mestne občine Ljubljana. *Časopis za kritiko znanosti*, 30(21), 105-116.
- Vintar, Mirko, Decman, Mitja, in Kunstelj, Mateja (1999). Telematics in the service of Democracy: The Slovenian Parliament and Other Slovenian Public Institutions on the Internet. *Parliamentary Affairs*, 52(3): 451-464.
- Vreg, Franc (2001) Globalizacija in elektronska demokracija. Politološko-sociološki vidik razvoja informacijske družbe. *Teorija in praksa*, 38(1), 5-28.
- Wilhelm, Anthony G. (1999) *Vitual sounding boards: how deliberative is online political discussion?*. V Hague, Barry N. in Loader, D. Brian (ur) *Digital Democracy, Discourse and Decision Making in the Information Age*, 154-179. New York: Routledge.
- Zakon o dostopu do informacij javnega značaja , *Ur. l. RS*, št. 24/2003, (22. 3. 2003)

INTERNET:

- <http://www.celje.si>, 6. 10. 2003
- <http://www.koper.si>, 6. 10. 2003
- <http://www.kranj.si>, 6. 10. 2003
- <http://www.ljubljana.si>, 6. 10. 2003
- <http://www.maribor.si>, , 6. 10. 2003

- <http://www.murska-sobota.si> , 6. 10. 2003
- <http://www.nova-gorica.si> , 6. 10. 2003
- <http://www.novomesto.si> , 6. 10. 2003
- <http://www.ptuj.si> , 6. 10. 2003
- <http://www.ris.org/indikatorji/projekcije.html>, 26. 9. 2003
- <http://www.slovenj-gradec.si>, 6. 10. 2003
- <http://www.ukonline.gov.uk>, 6.10.2003
- <http://www.velenje.si>, 6. 10. 2003